

T.C.

**HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GRAFİK TASARIM ANASANAT DALI
GRAFİK TASARIM PROGRAMI**

ART NOUVEAU BAĞLAMINDA EXLİBRİS SANATI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Zeynep Dilan FIRAT

Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Ülkü GEZER

İstanbul – 2019

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GRAFİK TASARIM ANASANAT DALI
GRAFİK TASARIM PROGRAMI

ART NOUVEAU BAĞLAMINDA EXLIBRİS SANATI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Zeynep Dilan FIRAT

Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Ülkü GEZER

İstanbul – 2019

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Grafik Tasarım Anasanat Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Zeynep Dilan FIRAT tarafından hazırlanan “**Art Nouveau Bağlamında Exlibris Sanatı**” konulu çalışması jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 18.06.2019

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu):

İmzası

Jüri Üyesi : Dr.Öğr. Üyesi Ülkü GEZER
: Haliç Üniversitesi (Danışman)

Jüri Üyesi : Prof. Mehmet BAYHAN
: Haliç Üniversitesi

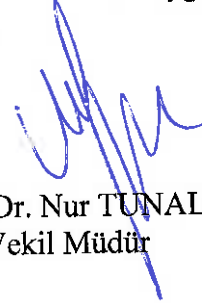

Jüri Üyesi : Dr.Öğr. Üyesi Setenay Sezer BABALIOĞLU
: Doğu Üniversitesi

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun kararıyla kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Nur TUNALI
Vekil Müdür

Turnitin Orijinallik Raporu

İşleme konu: 10-Haz-2019 11:27 +03

NUMARA: 1142043420

Kelime Sayısı: 12985

Gönderildi: 1

ART NOUVEAU BAĞLAMINDA
EXLIBRİS SANATI Zeynep Dilan
Firat tarafından

Dr. Öğr. Üyesi Ülke Gezer

Benzerlik Endeksi

%17

Kaynağa göre Benzerlik

Internet Sources: %6
Yayımlar: %0
Öğrenci Ödevleri: %14

[alıntılar dahil et](#) [bibliyografyayı dahil et](#) [küçük eşleşmeleri çıkar](#)

[İndir](#) [yenile](#) [yazdır](#)

mod: [raporu hızlı görüntüle \(klasik\)](#) [Change mode](#)

4% match (28-May-2015 tarihli öğrenci ödevleri)

[Submitted to TechKnowledge Turkey on 2015-05-28](#)

2% match (24-May-2019 tarihli öğrenci ödevleri)

[Submitted to Mimar Sinan Guzel Sanatlar University on 2019-05-24](#)

1% match (30-May-2019 tarihli öğrenci ödevleri)

[Submitted to Giresun Üniversitesi on 2019-05-30](#)

1% match (12-May-2015 tarihli öğrenci ödevleri)

[Submitted to Ankara University on 2015-05-12](#)

1% match (13-Eyl-2017 tarihli öğrenci ödevleri)

[Submitted to Uludag University on 2017-09-13](#)

1% match (07-Eyl-2018 tarihli öğrenci ödevleri)

[Submitted to Anadolu University on 2018-09-07](#)

1% match (22-Eki-2015 tarihli internet)

<http://www.msxlabs.org>

1% match (07-May-2019 tarihli internet)

<http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080>

1% match (31-Mar-2019 tarihli internet)

<http://www.aed.org.tr>

1% match (02-Oca-2011 tarihli internet)

<http://www.dekorasyonu.com>

<1% match (14-Mar-2016 tarihli internet)

<http://www.biraz.gen.tr>

<1% match (27-May-2019 tarihli internet)

<https://www.wannart.com/exlibris-bu-kitap-benim/>

<1% match (27-May-2019 tarihli internet)

<http://www.gorselsanatlar.org>

<1% match (05-Nis-2017 tarihli internet)

18/06/2019

TEZ ETİK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ART NOUVEAU BAĞLAMINDA EXLİBRİS SANATI” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ülkü GEZER’in sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Zeynep Dilan FIRAT

ÖNSÖZ

Öncelikle çalışma süresince her zaman sabırla ve güler yüzüyle yanımda olan, bilgi ve birikimlerini benimle paylaşıp önderlik eden değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ülkü GEZER'e

Lisans sürecimde pek çok katkısının yanı sıra exlibris sanatıyla tanışmamı sağlayan sevgili hocam Pınar KAZMA'ya,

Sonsuz sorularımı bıkmadan cevaplayan ve desteklerini esirgemeyen biricik kuzenim, kardeşim Saime Hazal BAŞKURT'a,

Bu uzun yolculukta her türlü kahrımı çeken canım arkadaşlarım Gülşah KORKMAZ ve Nur PALA'ya,

Son olarak beraber atlattığımız bu dönemde her zaman yanımda olan arkadaşım Elif Ezgi ESERTAŞ'a destekleri için teşekkürlerimi sunarım

İstanbul, 2019

Zeynep Dilan FIRAT

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TEZ ETİK BEYANI	i
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
ŞEKİLLER	vii
TABLolar	x
ÖZET	xii
ABSTRACT	xiv
1. GİRİŞ	1
2. ART NOUVEAU	3
2.1. Art Nouveau Üzerinde Etkili Olan Sanatlar ve Hareketler.....	4
2.1.1. Barok Sanatı ve Rokoko Üslubu.....	4
2.1.2. Arts & Crafts Hareketi	6
2.1.3. Kelt Sanatı.....	7
2.1.4. Japon Sanatı	9
2.2. Art Nouveau Doğuşu ve Gelişimi.....	10
2.2.1. Art Nouveau'nun Gelişiminde Etkili Olan Ülkeler ve Sanatçıları	14
2.2.1.1. Art Nouveau'nun Ülkelerdeki Adlandırılışları	14
2.2.1.2. İngiltere ve İskoçya	15
2.2.1.2.1. Aubrey Vincent Beardsley	15
2.2.1.2.2. Glasgow Okulu.....	18

2.2.1.3. Fransa	19
2.2.1.3.1. Eugène Grasset.....	19
2.2.1.3.2. Jules Chéret	21
2.2.1.4. Almanya ve Avusturya.....	22
2.2.1.4.1. Gustav Klimt	24
2.3. Art Nouveau'dan Etkilenen Sanat ve Tasarım Alanları	26
2.3.1. Heykel Sanatına Etkileri	26
2.3.2. Mimariye Etkileri.....	27
2.3.2.1. Victor Horta	28
2.3.2.2. Hector Germain Guimard.....	29
2.3.3. Seramik Sanatına Etkileri.....	30
2.3.4. Mobilya Alanına Etkileri	31
2.3.5. Grafik Sanatlara Etkileri	32
2.3.5.1. Afişteki Etkileri.....	34
2.3.5.1.1. Henri de Toulouse – Lautrec.....	35
2.3.5.1.2. Alphonse Mucha	37
2.4. Art Nouveau Akımının Osmanlıya Etkileri	39
3. EXLIBRİS	41
3.1. Exlibris'in Tanımı.....	41
3.2. Exlibris'in Tarihi.....	42
3.2.1. 15. Yüzyıldan 19. Yüzyıla Exlibris Sanatı.....	48
3.2.2. 19. Yüzyılda Exlibris Sanatı	50
3.3. Türkiye'de Exlibris	53
3.4. Exlibris Baskı Teknikleri	56
3.4.1. Linolyum Baskı.....	57

3.4.2. Ağaç Baskı	59
3.4.3. Gravür Baskı (Çukur Baskı)	61
3.4.4. Taş Baskı (Litografi)	63
3.4.5. Exlibris Baskı Tekniklerinin Uluslararası Kodları.....	65
3.5. Exlibris Sanatının Paylaşımı	67
3.5.1. Exlibris Kuruluşları.....	67
3.5.2. Exlibris Kongreleri.....	71
3.5.3. Exlibris Koleksiyonculuğu.....	75
3.5.3.1. Exlibris Değiş Tokuş Mektubu	76
4. EXLIBRİS İNCELEMELERİ.....	77
4.1. Arthur Sjörgen Exlibris Tasarımı İncelemesi	77
4.2. Aiglon Sassy Attila Exlibris Tasarımı İncelemesi	79
4.3. H. Keerl Thoma Exlibris Tasarımı İncelemesi	80
4.4. M.M.L. Exlibris Tasarımı İncelemesi.....	82
4.5. Emil Orlik Exlibris Tasarımı İncelemesi	83
4.6. Willy Ehringhausen Exlibris Tasarımı İncelemesi	85
4.7. Willy Ehringhausen Exlibris Tasarımı İncelemesi	86
4.8. Aubrey Beardsley Exlibris Tasarımı İncelemesi	88
5. SONUÇ.....	90
6. KAYNAKLAR	92
7. ÖZGEÇMİŞ	96

KISALTMALAR

M.Ö.: Milattan önce

s.: Sayfa

yy.: Yüzyıl

ŞEKİLLER

Sayfa No.

Şekil 2.1. La Plume Dergisi / Alphonse Mucha, 1896	2
Şekil 2.1.1.1. Les Meninas (Nedimeler) / Diego Velázquez, 1656	3
Şekil 2.1.1.2. Salıncak / Jean-Honoré Fragonard, 1767	4
Şekil 2.1.2.1. Kelmscott Basımevi Logotype / William Morris,1892	5
Şekil 2.1.3.1. Gundestrup Kazanı, M.Ö. 1.-2. yy	7
Şekil 2.1.4.1. Kanagawa Oki Nami Ura (Kanagawa açıklarında dalga arkası) / Katsushika Hokusai,1829-1833	8
Şekil 2.2.1. Siegfried Bing / 1838-1905	11
Şekil 2.2.2. La Masion de l'Art Nouveau, 1895	12
Şekil 2.2.3. Palais de Glace Afişi / Jules Chéret, 1896.....	13
Şekil 2.2.1.2.1.1. Aubrey Vincent Beardsley / 1872-1898	15
Şekil 2.2.1.2.1.2. The Studio Dergi Kapağı Tasarımı / Aubrey Beardsley, 1893	16
Şekil 2.2.1.2.1.3. Salome Kitabından İllüstrasyon / Aubrey Beardsley, 1894	17
Şekil 2.2.1.2.2.1. Glasgow Okulu Afişi / Herbert Mc Nair, Margaret ve Frances Macdonald, 1895.....	18
Şekil 2.2.1.3.1.1. Eugéne Grasset / 1845-1917	19
Şekil 2.2.1.3.1.2. Sergi Afişi / Eugéne Grasset, 1894.....	19
Şekil 2.2.1.3.2.1. Jules Chéret / 1836-1933	21
Şekil 2.2.1.3.2.2. Le Biche au Bois (Ormandaki Dişi Geyik) / Jules Chéret, 1866.....	21
Şekil 2.2.1.4.1. Jugend Dergisi Kapak Tasarımı / Paul Haustein / Hans Pfaff, 1905.....	22
Şekil 2.2.1.4.2. Ver Sacrum Dergisi Kapak Tasarımı / Koloman Moser, 1898	23

Şekil 2.2.1.4.1.1. Gustav Klimt / 1862-1918	24
Şekil 2.2.1.4.1.2. The Kiss (Öpücük) / Gustav Klimt, 1907-1908	25
Şekil 2.3.1.1. Krupp Çeşmesi / Hermann Obrist, 1912	26
Şekil 2.3.2.1. Casa Batlló / Antoni Gaudí, 1877.....	27
Şekil 2.3.2.1.1. Tassel Evi / Victor Horta, 1892-1893.....	28
Şekil 2.3.2.2.1. Monceau İstasyonu Girişi / Hector Guimard, 1898,1901.....	29
Şekil 2.3.3.1. Vazo / Edmond Lachenal, 1900	29
Şekil 2.3.4.1. Charles Rennie Mackintosh, 1897.....	31
Şekil 2.3.5.1. Coca-Cola Amblem / Frank Robinson, 1887	32
Şekil 2.3.5.2. General Electric Amblem / A. L. Rich, 1890	32
Şekil 2.3.5.3. AEG Amblem / Peter Behrens, 1908	33
Şekil 2.3.5.4. AEG Afiş Tasarımı / Peter Behrens, 1910.....	33
Şekil 2.3.5.1.1.1. Henri de Toulouse – Lautrec / 1864-1901.....	35
Şekil 2.3.5.1.1.2. Moulin Rouge Afiş Tasarımı / Henri de Toulouse-Lautrec, 1891.....	36
Şekil 2.3.5.1.2.1. Alphonse Mucha / 1860 -1939	37
Şekil 2.3.5.1.2.2. Sarah Bernhardt La Plume / Alphonse Mucha, 1897	38
Şekil 2.4.1. Botter Apartmanı / Raimondo D'Aronco, 1900.....	39
Şekil 2.4.2. Karaköy Camii / Raimondo D'Aronco, Yapım: 1903, Yıkım: 1958	39
Şekil 3.2.1. III. Amenhotep Dönemine Ait Tablet, M.O. 1400	42
Şekil 3.2.2. III. Amenhotep Dönemine Ait Tablet, M.O. 1400	42
Şekil 3.2.3. Kont Hieronymus von Colloredo'nun Arması Olan Supralibros Basılı Kitap Cildi, 1772	43
Şekil 3.2.4. Temllük Kitabesi	44
Şekil 3.2.5. George Leveson-Gower Exlibrisi, 1836.....	45
Şekil 3.2.6. Bookplate International (Uluslararası Exlibris) Dergisi, 1994...	45
Şekil 3.2.7. Victor Hugo Exlibrisi, 1875	46
Şekil 3.2.8. Jack London Exlibrisi.....	46
Şekil 3.2.9. Walt Disney Exlibrisi	47

Şekil 3.2.10. Sigmund Freud Exlibrisi.....	47
Şekil 3.2.1.1. Johannes Knabensberg Exlibrisi, 1450.....	48
Şekil 3.2.1.2. Willibald Pirckheimer Exlibrisi / Albrecht Dürer, 16. yy	49
Şekil 3.2.2.1. Johanna Hoffschulte Exlibrisi / Willy Ehringhausen, 1904	49
Şekil 3.2.2.2. Bedrich Benes Exlibrisi / Karel Simunek, 1917.....	50
Şekil 3.2.2.3. A Guide to the Study of Book-Plates Kitabının Kapağı, 1880	52
Şekil 3.3.1. Osman Nuri'ye ait bir mühür, 1729	53
Şekil 3.3.2. Üsküdar Amerikan Kolejinden Jessie Martin' ait Exlibris, 1950	53
Şekil 3.3.3. Robert Koleji Yıllığından Exlibris, 1932	54
Şekil 3.3.4. Exlibris Tasarımı / Hasip Pektaş, 1994	55
Şekil 3.3.5. Exlibris Tasarımı / Hasip Pektaş, 1997	55
Şekil 3.4.1.1. Linolyum Baskı Kalıbı ve Bıçakları.....	58
Şekil 3.4.1.2. Linolyum Baskı Exlibris Örneği / Gheorghe Vlaicu, 1976.....	58
Şekil 3.4.2.1. Ağaç Baskı Kalıbı Örneği	58
Şekil 3.4.2.2. Ağaç Baskı Exlibris Örneği / Eduard Albrecht, 1984.....	59
Şekil 3.4.2.3. Ağaç Baskı Exlibris Örneği / Ulrich Bewersdorff, 1990.....	59
Şekil 3.4.3.1. Gravür Baskı Aşamaları	60
Şekil 3.4.3.2. Gravür Baskı Exlibris Örneği / Elly de Koster, 1986.....	62
Şekil 3.4.3.3. Gravür Baskı Exlibris Örneği / Elly de Koster, 1998.....	62
Şekil 3.4.4.1. Taş Baskı (Litografi) Kalıp Örneği	64
Şekil 3.4.4.2. Taş Baskı Exlibris Örneği / Bohumil Kvatky, 1975.....	64
Şekil 3.5.1. İstanbul Exlibris Müzesi.....	67
Şekil 4.1.1. Exlibrisi Tasarımı / Arthur Sjörgen,1910.....	76
Şekil 4.2.1. Exlibris Tasarımı / Aiglon Sassy Attila, 1911	78
Şekil 4.3.1. Exlibris Tasarımı / H. Keerl Thoma, 1913	79
Şekil 4.4.1. Exlibris Tasarımı / M.M.L., 1918.....	81
Şekil 4.5.1. Exlibris Tasarımı / Emil Orlik,1905.....	83
Şekil 4.6.1. Exlibris Tasarımı / Willy Ehringhausen, 1912	85
Şekil 4.7.1. Exlibris Tasarımı / Willy Ehringhausen, 1900-1905.....	86
Şekil 4.8.1. Exlibris Tasarımı / Aubrey Beardsley	87

TABLULAR

Sayfa No.

Tablo 2.2.1.1.1. Art Nouveau'nun Ülkelerdeki Adlandırılışları.....	14
Tablo 3.5.1.1. Exlibris Dernekleri.....	67
Tablo 3.5.1.2. Exlibris Müzeleri	70
Tablo 3.5.2.1. Exlibris Kongreleri.....	72
Tablo 4.1.1. Gustaf Linden Exlibrisi Bilgileri	77
Tablo 4.2.1. Wiesinger Frigyes Exlibrisi Bilgileri	78
Tablo 4.3.1. Hermann Thoma Exlibrisi Bilgileri	80
Tablo 4.4.1. Max Klinkenberg Exlibrisi Bilgileri	82
Tablo 4.5.1. Paul Bacher Exlibrisi Bilgileri	84
Tablo 4.6.1. Konrad Hoffschulte Exlibrisi Bilgileri.....	85
Tablo 4.7.1. W. G. Hahn Exlibrisi Bilgileri	87
Tablo 4.8.1. Cvrt Moreck Exlibrisi Bilgileri.....	87

ÖZET

ART NOUVEAU BAĞLAMINDA EXLIBRİS SANATI

Bu tezde öncelikle exlibris ve Art Nouveau'nun tarihsel sürecinin anlatılmasının yanı sıra özellikle Art Nouveau döneminde ortaya çıkan exlibrisler incelenmiş ve örneklerine yer verilmiştir.

Art Nouveau, 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın sonları arasında tüm Avrupa ve Birleşik Devletlerde büyük ün kazanan dekoratif bir üsluptur. En belirgin özellikleri zarif, dalgalı çizgiler, bitki motifleri, hayvan ve kadın figürlerinin kullanılmış olmasıdır. Bu dönemde eserlerde anlatılan konudan çok göze hoş görünmesi esas alınmıştır.

Exlibris, kitabın sahibini tanıtan, kitabın iç kısmına damgalanan ve kişiye özel tasarlanan özgün tasarımlardır. Tarihte en eski exlibrisin M.Ö. 1400 yıllarından Mısır Kralı III. Amenhotep'e (Firavun III. Amenhophis) ait olduğu bilinmektedir.

Exlibris Art Nouveau döneminde yani 19. yüzyılda altın çağını yaşamıştır. Bu dönemde resimli exlibrisler ortaya çıkmış ve yine aynı dönemde kitaba yapııştırılma işlevinin dışında, biriktirme objesi olarak da algılanmaya başlanmıştır. Exlibris koleksiyonculuğuna olan ilgi artmıştır. Exlibrisle ilgilenenler topluluklar kurulmuş ve dergiler yayınlanmaya başlamıştır.

ABSTRACT

ART OF BOOKPLATE IN THE CONTEXT OF ART NOUVEAU

In this thesis; the characteristic of Bookplate and Art Nouveau is commented and the relevant examples are given in the pages.

Art Noveau is an crucial decorative pattern which took place in between late 19th century and 20th century among the Europe and the United States. The gracious sinuous drawings and the motives of various plants, animal and the women are the most significant features in this period. In this stage the beauty of the works of art is more important than the story which is told in these works.

The Bookplate, is a design which introduce the owner of the book and also is a specific design belonging to the one person. It is known that the oldest exlibris were Made in B.C. 1400 by the king of Egypt Amenhotep III. (Also known As Pharaoh Amenhophis).

The Bookplate as picture were appeared in their heyday which is in 19th century and they are also considered as something which can be collected by the people, and the collecting of Bookplate were begun in this era. People had huge interest in collecting these arts, henceforth they published magazines and created communities about Bookplate.

1. GİRİŞ

Bu çalışmanın temel amacı 19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan Art Nouveau akımının etkilerinde exlibris sanatının incelenmesidir. Çalışma 3 bölüme ayrılmıştır.

Birinci bölümde öncelikle Art Nouveau üzerinde etkili olan sanat ve hareketlerden bahsedilmiş, ardından Art Nouveaunun tarihsel doğuşu, gelişimi ve sanat alanlarındaki etkileri anlatılmıştır.

İkinci bölümde ise ilk exlibristen başlayarak exlibrisin tarihsel süreci anlatılmıştır. Exlibris uygulamalarında kullanılan baskı tekniklerinden ve exlibrisi yaymak amacıyla kurulan topluluklardan bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Art Nouveau döneminde yapılan exlibris çalışmalarının incelemeleri yapılmıştır.

Art Nouveau, endüstriye bir tepki niteliğinde özellikle 1890 – 1910 yılları arasında etkin olmuştur. Sanat tarihi içinde kısa bir dönemi kapsamış olsa da uluslararası bir üslup olarak kabul edilmiş, tüm Avrupa, Birleşik Devletler ve Rusya'da ün kazanmıştır. En belirgin özellikleri zarif, dalgalı çizgiler, bitki motifleri, hayvan ve kadın figürlerinin kullanılmış olmasıdır. Grafik, mimari, seramik, heykel, mobilya gibi hemen her sanat alanında etkisi görülmüştür. Bu dönemde grafik ve afiş alanında önemli gelişmeler yaşanmış, özellikle afiş bağımsız bir sanat dalı haline gelmiştir. İlk kez Art Nouveau döneminde yazı ve resim birlikte kullanılarak günümüz modern afişinin ilk örnekleri ortaya çıkmıştır. 1. Dünya savaşının başlamasıyla beraber pahalı ve lüks bulunmaya başlanan Art Nouveau yerini Modernizme bırakmıştır.

Exlibris, kitabın sahibini tanıtan, kitabın iç kısmına damgalanan ve kişiye özel tasarlanan özgün tasarımlardır. Exlibris “...’nın kitaplığından” ya da “...’nın kütüphanesinden” anlamına gelir. Kitabın sahibini tanıtmak, herhangi bir çalınma, kaybolma durumu söz konusu olduğunda sahibine ulaşabilmek amacıyla kullanılır.

Tarihte en eski exlibrisin M.Ö. 1400 yıllarından Mısır Kralı III. Amenhotep’e (Firavun III. Amenhophis) ait olduğu bilinmektedir. Exlibris ortaya çıkıp yayılmadan önce, aynı amaçla exlibrisin babası olarak kabul edilen supralibros kullanılmıştır. Genellikle hanedanlık armaları, sahibinin adı ya da baş harfleri kitapların ön kapağına elle işlenerek ya da damgalanarak uygulanmıştır.

15. yüzyılda exlibrislere gotik tarz hakimken, 16. yüzyılda Rönesans etkisi görülmüştür. 17. yüzyıla kadar supralibrosların da etkisiyle armalar kullanılmıştır. 18. yüzyılda ise dönemin sanat anlayışından etkilenilmiş ve Rokoko tarzı hakim olmuş, iç mekan betimlemeleri kullanılmıştır. 19. yüzyılda exlibris pazarı altın çağını yaşamıştır. Exlibrislerde oldukça farklı tasarımlar görülmeye başlanmıştır. Resimli exlibrisler de bu dönemde ortaya çıkmıştır. Dönemin sanatçıları exlibris siparişleri almaya başlamışlardır. Yine 19. yüzyılda exlibrisler kendi işlevinin dışında biriktirme objesi olarak algılanmaya başlanmış ve exlibris koleksiyonculuğuna ilgi artmıştır. Exlibris sevenleri bir araya getirebilmek için öncelikle 1891 yılında Londra’da ilk “Exlibris Derneği” kurulmuştur. Ardından diğer ülkelerde de dernekler kurulmuştur. 1953’te ise daha sonra her yıl düzenlenmeye devam edecek olan ilk “Exlibris Kongresi” yapılmıştır.

Bu çalışmada Art Nouveaunun exlibris tasarımlarındaki etkileri araştırılmış ve o döneminin exlibrisleri incelenmiştir.

2. ART NOUVEAU

Art Nouveau, 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın sonları arasında hakim olan Avrupa ve Birleşik Devletlerde büyük ün kazanan, ilhamını doğadan alan, gelenekselden bir kopuş olan, modern hareketin ilk adımı olarak kabul edilen, en belirgin özellikleri çiçek ve yaprak motifleri, tavus kuşları, uçuşan gür saçlı kadın figürleri, kavisli çizgiler, dairesel hareketler olan çok yönlü dekoratif bir üsluptur.

Şekil 2.1. La Plume Dergisi / Alphonse Mucha, 1896

Kaynak: <http://bit.ly/310UGBo> / 28.04.2019

2.1. Art Nouveau Üzerinde Etkili Olan Sanatlar ve Hareketler

Art Nouveau birçok sanat dalından etkilenmiştir. Bu sanat dallarına Barok Sanatı, Rokoko Üslubu, Arts & Crafts Hareketi, Japon Sanatı ve Kelt Sanatı örnek verilebilir.

2.1.1. Barok Sanatı ve Rokoko Üslubu

Barok, Rönesans ile Klasisizm arasında kalan dönemdir. Rönesansın sadelik ve sakinliği hiç hesapta olmayan bir şekilde yerini gerçeküstü, abartılı ve fantastik bir tarza bırakır. Etkisi özellikle 17. yüzyılın başlarında hemen her sanat dalında görülmüştür. Avrupa’da yaygın bir sanatsal üslup olarak kabul edilen Barok, Portekizce “biçimsiz inci” anlamına gelen “el barrocco”dan türetilmiştir. Rönesans akılcılığına bir tepki niteliğinde ortaya çıkan bu stile; karmaşık, abartılı, süslemeci ve düzeniz anlatım biçimi dolayısıyla klasikçiler tarafından stili küçük düşürücü “Barok” adı verilmiştir. Mimaride daha çok bitki desenleri, dallar ve yoğun süslemeler şeklinde görülür.

Şekil 2.1.1.1. Les Meninas (Nedimeler) / Diego Velázquez, 1656

Kaynak: (Farthing, 2012, s. 220) / 26.04.2019

“Rokoko üslubu, Barok’a karşı bir tepki olarak, yine Barok’tan gelişti. Üslubu benimseyen sanatçılar aynı mesenler için çalışıp benzer temaları ele aldılarsa da Barok sanatın aşırı gösterişini ve heybetini bir kenara bıraktılar.” (Farthing, 2012, s. 250)

Rokoko, Barok döneminin hemen ardından ortaya çıkan ifade tarzı çoğu zaman ayrı bir dönem olarak değil geçiş üslubu olarak anılır. Barok dönemiyle benzerlikler gösterir ancak; Barok’a nazaran çok daha abartılı ve yoğun süslemeler hakimdir. Ayrıca kimi tarihçiler ise Rokoko sanatını bir çöküş üslubu olarak tanımlar. Rokoko daha çok Fransız soyluları tarafından sahip çıkılan hazcılığın temsil eden bir üsluptur.

18. yüzyılda Türk sanatında da Rokoko etkisi tezhip sanatında görülmüştür. O tarihe kadar kullanılan klasik tarz yerini vazo, buket gibi desenlere bırakmış ve 19. yüzyıl sonlarına kadar devam etmiştir. Bu tarza “Türk Rokokosu” adı verilmiştir.

Şekil 2.1.1.2. Salıncak / Jean-Honoré Fragonard, 1767

Kaynak: (Farthing, 2012, s. 254) / 26.04.2019

2.1.2. Arts & Crafts Hareketi

Türkçesi sanatlar ve el sanatları anlamına gelir. 19. yüzyıl ortalarında İngiltere’de Klasisizmin akılcı ve düzen anlayışına karşı ortaya çıkmıştır.

“Arts and Crafts hareketi, 19. yüzyılın sonuna doğru, endüstri devriminin sosyal, ahlaksal ve sanatsal karmaşasına bir karşı çıkış olarak doğmuştur. Bu hareketin önderi olan William Morris, Viktorya döneminin ‘ucuz ve kötü’ seri-üretim mallarının niteliksizliğini vurgulayarak, tasarıma ve el sanatlarına dönüşün gerekliliğini savunmuştur.” (Bektaş, 1992, s. 14)

İngiliz sanatçılar John Ruskin ve William Morris Klasisizme karşı Orta Çağ sanatı üzerine çalışmışlardır. Ardından bu iki sanatçının düşünceleri Britanya’da ilk avangart sanat hareketi kabul edilen Pre-Raphaelite Brotherhood (Ön-Raffaellocu Kardeşlik Birliği) adında bir topluluğa ilham kaynağı olmuştur. Bu grup genelde eleştirmen ve ressamlardan oluşmuştur. Pre-Raphaelite Brotherhood topluluğuna dahil ressamların eserlerinde, Rokoko ve Gotik motiflerinde geriye dönüş yaşanmıştır.

Değişik akımlara ilham kaynağı olan ve gelişen Art Nouveau akımı için Arts and Crafts kavramsal ve akademik bir yapı oluşturmuştur.

Şekil 2.1.2.1. Kelmscott Basımevi Logotype / William Morris,1892

Kaynak: <http://bit.ly/2DD6aRt> / 28.04.2019

2.1.3. Kelt Sanatı

“Kelt” terimi, belirli bir etnik grubu ve bu grubun kullandığı dili konuşan insanları tanımlamak için kullanılır. Keltler modern ve antik zamanlarda gelişim gösteren bir halktır. Bu insanları, antik yazarlardan Helenler, “Kelt”; Latinler “Galyalı” adıyla nitelerler. Keltler, “Diş denilen bir tanrısal babadan doğduklarını” ileri sürerek, kendilerine tanrısal bir kimlik atfederler.

Kelt sanatı, M.Ö. 5. yüzyılda ortaya çıkıp Orta ve Batı Avrupa’nın halkı tarafından şekillendirilen, özellikle kullanım eşyaları üzerinde etkili olmuş bir sanattır. Grift ve simgeci bir anlayışla şekillenmiştir. Kelt sanatının etkisi Pre-Raphaelite sanatçılar ve Arts & Crafts sanatçılarının işlerinde de etkisini hissettirmiştir.

“Doğalcılık unsurunu içinde barındıran Kelt sanatında, eserlerde yer verilen her öge, simgesel bir anlam taşır. Bunun paralelinde, Keltlerin yarattıkları eserlerden, onların inançlarına, yaşam tarzlarına ve kültürlerine ilişkin pek çok bilgi edinilebilir.” (Delibaş, 2008, s. 8)

“Keltler, sanat eserlerini genellikle taşınabilir birtakım işlevsel malzemelerden meydana getirirler. Bu sanat eserleri: Bronz, altın, demir, bakır, gümüş, metal gibi madenlerin yanı sıra; taş, ağaç, toprak, kemik, tekstil, cam gibi çeşitli malzemelerden meydana getirilen, kült objeleri, mücevherat, zırh ve silahlar gibi savaş malzemeleri, gömütler, üç tekerlekli arabalar, para ve madalyonlar, aynalar, heykeller, çeşitli kap ve gereçlerdir.” (Delibaş, 2008, s. 9-10)

Şekil 2.1.3.1. Gundestrup Kazanı, M.Ö. 1.-2. yy

Kaynak: <http://bit.ly/2LLywPJ> / 15.05.2019

“Kelt sanatı kavramı Avrupa’da M.Ö. 5. yüzyıldan M.S. 1. yüzyıla kadar olan dönemde üretilen sanatı kapsarken, İngiltere’de Keltler, M.S. 12. yüzyıla kadar hüküm sürmüşlerdi. Daha çok madeni objeler ve el yazmalarını süsleme konusunda uzmanlaşan Kelt sanatçıları, düz çizgi kullanımını en aza indirgeyip, sembolik anlamlar içeren karmaşık süsleme formlarını kullanmayı tercih ediyorlardı. M.S. 9. yüzyıla tarihlenen “Book Of Kells” (Kells Kitabı) kitabının içinde yer alan Erken Hristiyanlık dönemi Kelt sanatının süsleme formlarının 19. ve 20. yüzyıllarda geri dönüşü de ayrıca bilinmektedir. İngiltere’de öncelikle, Pre-Raphaelit ressamlar Merlin, Vivien ya da Tristram ve Isolde, Kral Arthur gibi Kelt efsanelerinden figürleri yapıtlarında kullanarak, Kelt faktörünün sanatta bir zafer kazanmasına yardımcı olmuşlardı. Yine İngiltere’de hemen hemen Art Nouveau’yla aynı anlamı taşıyan Liberty Company de ürettiği takı ve ev eşyalarında Keltler’e özgü örgü ve düğüm motiflerini kullanmıştı. (Kartal, 2005, s. 6-7)

2.1.4. Japon Sanatı

Japon sanatı aşırılıktan, gereksiz süslemelerden uzaktır. Boş zeminler, beyaz alanların kullanımı, figür ve fon arasındaki dengesi, zarif detayları ve doğa aktarımları ve Japon ustalığı sonucu ortaya çıkan eserler Art Nouveau'yu etkilemiştir. Japon sanatı ise Çin sanatından etkilenmiştir. Empresyonist sanatçılar da Japon baskı resimlerinden etkilenmişlerdir.

19. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle Japon Sanatı akımı sanat dünyasında yükseliş yaşamıştır. O dönemde Japonya ile Avrupa ve Amerika arasında ticari ilişkiler başlayınca Japon baskı resimleri ambalaj olarak kullanılmaya başlanmıştır. Böylece Manet ve etrafındaki sanatçılar Japon Sanatıyla tanışmaya başlamıştır. Fakat Japon sanatına olan ilginin artmasında, 1875'te Japonya seyahatinden birçok sanatsal eşyayla sünen Theodore Duret'in etkisi oldukça fazladır. Ayrıca Toulouse Lautrec de önemli bir Japon Sanatı koleksiyoneridir. Yüzyıl dönümünde ise Avrupalı sanatçılar Japon resimlerini taklit etmeye başlamışlardır. Kimono, yelpaze, demlik gibi Japon ayrıntıları resimlerinde görülmeye başlamıştır. Avrupa'da Japon Sanatının önemli temsilcilerinden biri İngiliz James Abbott McNeil Whistler olmuştur.

Şekil 2.1.4.1. Kanagawa Oki Nami Ura (Kanagawa açıklarında dalga arkası) / Katsushika Hokusai, 1829-1833

Kaynak: <http://bit.ly/2ZHox0W> / 26.04.2019

2.2. Art Nouveau Doğuşu ve Gelişimi

“Avrupa, Amerika ve Rusya’da 1890’larda ortaya çıkan ve etkinliğini yüzyılımızın ilk çeyreği boyunca sürdüren Art Nouveau akımının en önemli yanının kalıplardan sıyrılma ve estetiğe yönelme olduğu söylenebilir. Kısa süren sanat etkinliğine rağmen bu özellikleriyle uluslararası bir nitelik kazanmış ve günümüz modern sanatının doğuşuna kaynaklık etmiştir.” (Germaner, 1985, s. 38)

İzlenimcilik akımı, 19. yüzyılın ikinci yarısında oluşmuş, edebiyat, müzik ve görsel sanatlar gibi sanat dallarını etkilemekle beraber, 20. yüzyıl sanat kuramlarını da etkilemiştir. Fransa’da oluşan bu akım, düşünce biçimlerini ve yaşam şekillerini de etkilemiştir. Empresyonistler kendine özgü ve yenilikçi bir anlayışla hareket ederek, akademinin kurallarını kabul etmemiş ve anlık gözlemleri resmetmeyi hedeflemişlerdir.

Manet’in estetik anlayışı bu akımın sanatçılarının akademik çizgilerin dışına çıkabilmesindeki en önemli unsurlardan biri olmuştur. Manet’ye göre resimde dikkati çeken konu değil, renk ve biçim olmalıdır.

Manet’in “Kırda Yemek” adlı eseri İzlenimci anlayışa geçiş konusunda örnek gösterilebilecek bir eserdir. Sanatçı bu eserde, ışığın renk değişimi konusuna özellikle dikkat etmiştir. Bu şekilde klasikleşen bir Yüksek Rönesans teması 19. yüzyılın yaşama, hatta ressamların kendi yaşamlarına taşınmasına örnek olmuştur.

Claude Monet de Manet’ye katılıyordu. Monet’nin “İzlenim: Gündoğumu” adlı çalışması izlenimini yansıtmaya isteğini de göstermekte olup, aynı zamanda bu çalışma akıma da adını vermektedir.

Vincent Van Gogh da Japon Sanatıyla yakından ilgilenmiştir. Eserlerinde ana renklerle zıt renklerin tamamlayan tonlarını kullanmış, genel olarak saf renklerle zıt tonlar kullanmayı tercih etmiştir. Japon sanatına ilgi duyan Van Gogh, sonrasında Empresyonizm akımını benimsemiştir.

“Empresyonizmle birlikte doğanın fethi tamamlandı. Artık sanatçının gözüne görünen her şey, olası bir resim konusu haline gelmiş; gerçeklik dünyası tüm yönleriyle, sanatçının incelemesine değer bir konu olmuştu.” (Gombrich, 2013, s. 536)

“Ayrıca 19. yüzyıl sonlarında sanayi devriminin etkisiyle beraber el sanatları geriliyor ve mekanik üretim öne çıkıyordu ve sanatçılar “Yeni Sanatın” özlemini çekiyorlardı.” (Gombrich, 2013, s. 535)

Şekil 2.2.1. Siegfried Bing / 1838-1905

Kaynak: <http://bit.ly/2Pzl3Jb> / 29.04.2019

1890’larda Art Nouveau akımının ortaya çıkış noktası Fransa’dır. Önceleri “Le Style Moderne (Modern Stil) şeklinde adlandırılan akım Art Nouveau adını Japon sanatını batıya tanıtan Alman sanat tüccarı Siegfried Bing’in 1895 yılında Paris’te sanatçıların eserlerini sergilemesi için açtığı galeri olan La Masion de l’Art Nouveau’dan almıştır.

Şekil 2.2.2. La Masion de l'Art Nouveau, 1895

Kaynak: <http://bit.ly/2INMdeC> / 29.04.2019

Art Nouveau'da yapılan işlerin betimledikleri konu veya objeden çok göze hoş görünen motiflerin öncelikli olarak algılanması önemli olmuştur. Günümüze göre değerlendirilirse modern bir akım gibi görünmeyebilir ama döneminde adeta bir devrim niteliğini taşımıştır.

19. yüzyıl sonlarında Japonya ve Çin öne çıkmış ve modern sanat üzerinde oldukça etkili olmuştur. Doğu resim sanatındaki kıvrık hatlar, zarif çizimler, Art Nouveau'da da görülmüştür. Art Nouveau Kelt, Rokoko, Pre-Raphaelite, Japon dekoratif sanatı ve Arts & Crafts gibi birçok sanat akımından etkilenmiştir. Akımın etkilendiği bir diğer sanat akımı ise Sembolizmdir. Aslında iki akımda doğayı olduğu gibi taklit etmez bu nedenle birbirlerinden etkilendikleri söylenebilir.

İlk defa 1880 yıllarında bir sanat dergisinde "Art Nouveau" terimi kullanılmıştır.

1890-1910 yılları arasında etkili olmuştur. Sanat tarihi çizelgesinde kısa bir dönemi kapsamış ve 20 yıl sürmüştür. Resim dışındaki bütün alanları kapsamış; endüstri tasarımı, mücevherler, çömlerler, mimarlık, mobilyalar ve grafik gibi tüm tasarım alanlarında etkili olmuştur. Ayrıca ilham kaynağı doğa olmuştur ve endüstrileşmeye bir tepki niteliğinde ortaya çıkmıştır.

1960'larda İngiltere'de ortaya çıkan Arts and Crafts hareketi Art Nouveau'nun önemli kaynaklarından. Ayrıca Avrupa ve Uzakdoğu arasında ticaretin hareketlenmesinin ardından sanatçılar Japon Sanatını keşfetmiştir ve bu da Art Nouveau'nun esin kaynaklarından biri olmuştur. En belirgin özellikleri; süslü, dairesel, kıvrak çizgiler, çiçek motifleri, hayvanlar, bitkiler kısacası doğa, şehvettir. Art Nouveau'da resim ya da baskıların göze hoş görünmeleri neyi betimlediklerinden daha önemliydi. Fakat bazı sanatçılar bu durumdan oldukça rahatsız olmuştur. Bu sebeple Cézanne Fransa'da Kübizmin, Van Gogh özellikle Almanya'da Ekspresyonizmin, Gauguin ise Primitivizmin öncüsü olmuştur.

1.Dünya savaşının başlamasıyla beraber pahalı ve lüks bulunmaya başlanan Art Nouveau yerini Modernizm'e bırakmıştır.

Şekil 2.2.3. Palais de Glace Afişi / Jules Chéret, 1896

Kaynak: <http://bit.ly/2K3IYBJ> / 29.04.2019

2.2.1. Art Nouveau'nun Gelişiminde Etkili Olan Ülkeler ve Sanatçıları

Art Nouveau'nun etkili olduğu ülkeler başlıca, İngiltere, İskoçya, Fransa, Almanya, Avusturya, Belçika ve Hollanda'dır.

2.2.1.1. Art Nouveau'nun Ülkelerdeki Adlandırılışları

Art Nouveau her ülkeye göre değişik isimlerle anılmıştır. Bu isimler şu şekildedir.

Tablo 2.2.1.1.1. Art Nouveau'nun Ülkelerdeki Adlandırılışları

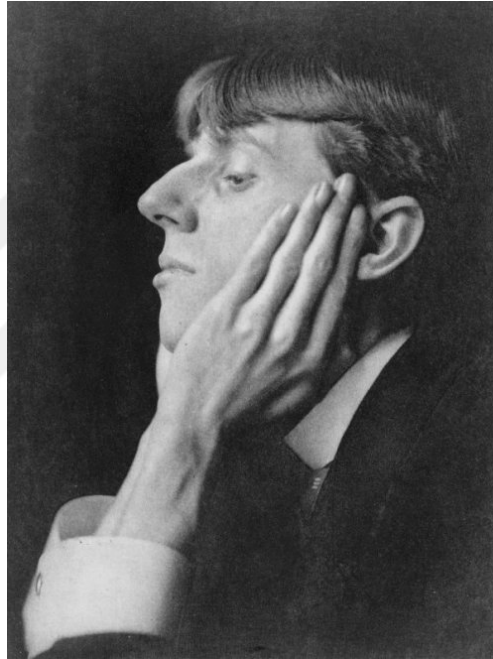
Kaynak: (Başoğlu, 2011, s. 25-26)

ÜLKE	ADLANDIRILIŞI
Amerika	Tiffany Style, Art Nouveau, Modern Style
Almanya	Jugendstil
Avusturya	Wiener Sezession, Secessionstil
Belçika	Pailing Style, Style Horta
Fransa	Sarmaşık Üslubu, Kırbaç Üslubu, Metro Üslubu, Art Nouveau
İngiltere	Modern Style, Art Nouveau
İspanya	Modernista, Arte Joren, Arte Modernismo
İtalya	Stile Liberty, Stile Floreale, Stile Nuovo
Rusya	Modern
Türkiye	Yeni Sanat, 1900 Sanatı, Art Nouveau

2.2.1.2. İngiltere ve İskoçya

İngiltere’de Art Nouveau en çok illüstrasyon ve grafik tasarım alanlarında etkili olmuştur. Diğer ülkelere göre İngiltere’de çok daha farklı biçimde algılanmış ve uygulanmış olmasına rağmen Art Nouveaunun gelişmesi ve yayılmasında İngiltere oldukça önemli bir rol oynamıştır. Aubrey Beardsley Art Nouveau’nun ülkedeki en ünlü temsilcilerinden biri olmuştur.

2.2.1.2.1. Aubrey Vincent Beardsley

Şekil 2.2.1.2.1.1. Aubrey Vincent Beardsley / 1872-1898

Kaynak: <http://bit.ly/2GQOC64> / 29.04.2019

Pre-Raphaelite Brotherhood’un ve William Morris’in hareketinin büyük hayranı olan Aubrey Beardsley 19. yüzyıl sonlarındaki estetik anlayışını temsil eder. Art Nouveau tarzı illüstrasyonlar, kitap ve dergi süslemeleri yapmıştır.

Şekil 2.2.1.2.1.2. The Studio Dergi Kapağı Tasarımı / Aubrey Beardsley, 1893

Kaynak: <http://bit.ly/2LkqEoq> / 29.04.2019

Henüz 20 yaşındayken 1892’de “Mort d’Arthur” kitabını resimlemiştir. Olması gerektiğinden uzun kadın figürleri ve siyah beyaz dengeleriyle, sonrasında Art Nouveau’ya örnek teşkil edilecek çizimler yapmıştır. Daha sonra bu eserler tüm Avrupa’da ilgi gören “The Studio” dergisinin ilk sayısında yayımlanmıştır.

Hemen arkasından 1894’te Oscar Wilde’ın “Salome” isimli eseri için hazırladığı illüstrasyonlardaki erotik kadın figürleriyle tüm dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır.

Şekil 2.2.1.2.1.3. Salome Kitabından İllüstrasyon / Aubrey Beardsley, 1894

Kaynak: <http://bit.ly/2ZABB8a> / 29.04.2019

Aynı yıl sanat yönetmenliğini üstlendiği “The Yellow Book” dergisini çıkarmıştır. Beardsley’nin çizgiyi süslemeci bir tarzda kullanması eserlerinin temel özelliklerindedir. Siyah beyazın kullanımı, çizgisel ritimleri tipik Art Nouveau anlatımıdır.

Sanatçı kısa bir ömür sürmesi ve 26 yaşında hayatını kaybetmesine rağmen tasarım ve illüstrasyon dünyasına önemli katkılarda bulunmuş ve gelişmesinde büyük rol oynamıştır.

2.2.1.2.2. Glasgow Okulu

Beardsley'in illüstrasyonlarının yayınlandığı "The Studio" dergisi J. Herbert Mc Nair, Charles Rennie Mackintosh ve kardeş olan Margaret Macdonald ve Frances Macdonald'ın yeni bir stil geliştirmeleri için dikkatlerini çekmiş, onlara ilham kaynağı olmuştur. Bu stilin sanatçıları hem "Glasgow Okulu" hem de soy isimlerinden dolayı "The Four Macs" (Dört Mac'ler) olarak anılmışlardır.

Eserleri arasında cam, metal işleri ve afiş tasarımları bulunmaktadır. Glasgow okulunun tarzı çiçekler ve kavisli çizgilerdence daha sade ve geometrik biçimler ve uzun düşey çizgilerden oluşmaktadır.

Glasgow Okulu bütün Avrupa'yı etkilemiştir ancak özellikle Viyana stili üzerinde etkileri görülmüştür.

Şekil 2.2.1.2.2.1. Glasgow Okulu Afişi / Herbert Mc Nair, Margaret ve Frances Macdonald, 1895

Kaynak: <http://bit.ly/2GFpbTW> / 29.04.2019

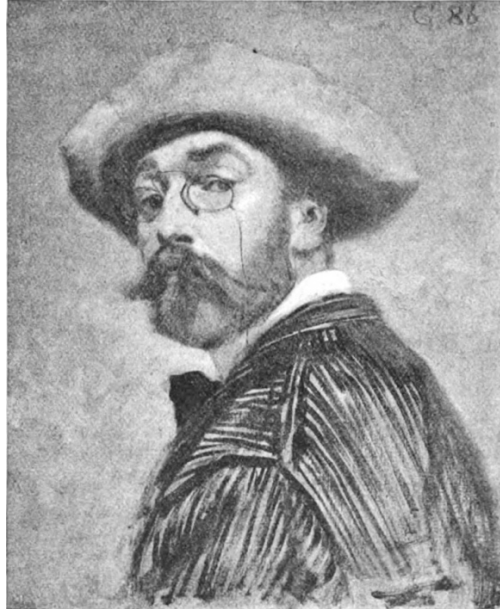
2.2.1.3. Fransa

Art Nouveau öncesi Fransa’da Viktorya dönemi grafikleri hâkim olmuştur. Art Nouveau’ya geçişte Jules Chéret ve Eugène Grasset öncü olmuştur. 1881’de kabul edilen basın özgürlüğü yasasının ardından resmi alanlar ve kiliseler dışında her yere sansür kısıtlaması olmadan asılabilmesi afiş alanında önemli gelişmelerin önünü açmıştır.

“Sokaklar, toplumun her kesiminden insanların izleyebildiği bir sanat galerisi haline dönüşmüş, saygın ressamalar artık afiş tasarlamayı küçültücü bir davranış olarak görmekten vazgeçmişlerdir.” (Bektaş, 1992, s. 18)

2.2.1.3.1. Eugène Grasset

1845-1917 yılları arasında yaşayan aslında İsviçreli olan fakat Fransız vatandaşlığına geçen Eugène Grasset, Violet-le-Duc’nun gözetiminde mimarlık eğitimi alırken, taşbasmaları, mobilya, kumaş, duvar kağıdı, vitray gibi değişik alanlarda da büyük ustalık göstermiş ve o dönemde popülerlik gösteren Japon gravürleri üzerine incelemeler yapmıştır. Tasarımlarında Orta Çağ ve doğu sanatının etkileri açık şekilde görülmüştür.

Şekil 2.2.1.3.1.1. Eugène Grasset / 1845-1917

Kaynak: <http://bit.ly/2VDNtHg> / 29.04.2019

“Paris Resim Okulu’nda öğretmen olan bu doğa aşığı bu alanda Gallé’ye yetişti ve 1897 yılında Bitki ve Bezekçil Uygulamaları adlı, bitkiyi Yeni Üslup’un temel ögesi olarak gösteren kitap yayınladı. Zaten vitrayları da her zaman kadın ve çiçekten esinlenmiştir. Giderek taşbasması, afiş ve kitap resimleme alanında uzmanlaştı; kitap kapakları ve amblemler çizdi.” (Cassou, 2006, s. 83)

1886 yılında afiş tasarlamaya başlamıştır. Grasset’in akışkan, kalın konturlu çizgileri, çiçek motifleri ve özgün renkleri Fransız Art Nouveau’sunun niteliklerini yansıtmıştır.

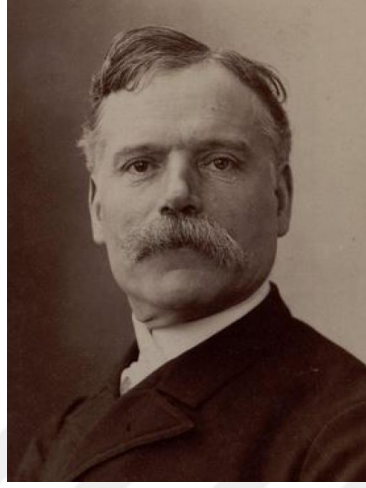

Şekil 2.2.1.3.1.2. Sergi Afişi / Eugène Grasset, 1894

Kaynak: <http://bit.ly/2GJPIPV> / 29.04.2019

2.2.1.3.2. Jules Chéret

1836-1933 yılları arasında yaşayan Jules Chéret günümüzde bile modern afişin babası olarak anılmaktadır.

Şekil 2.2.1.3.2.1. Jules Chéret / 1836-1933

Kaynak: <http://bit.ly/2PEVAhE> / 29.04.2019

İlk afiş tasarımı 1866'da yaptığı Sarah Bernhardt'ın sahne aldığı "Le Biche au Bois" oyunu için olmuştur. Bu afiş, Chéret'i resimli afiş tasarımının öncüsü yapmıştır. Afişlerinde konunun ne olduğunu gözetmeksizin aynı genç ve güzel kadını kullanmıştır. Bu figür herkes tarafından övgüyle karşılanmış ve "Chérette" adıyla anılmıştır. Bu kadın figürü toplumda kadının özgürlüğünün de önünü açmıştır. Ayrıca ilk kez günümüz billboard ölçülerinde büyük afişler tasarlamıştır.

Şekil 2.2.1.3.2.2. Le Biche au Bois (Ormandaki Dişi Geyik) / Jules Chéret, 1866

Kaynak: <http://bit.ly/2IOZdBO> / 29.04.2019

2.2.1.4. Almanya ve Avusturya

Art Nouveau Almanya Münih'te 1896'da çıkan "Jugend" isimli dergiden ismini almış ve Jugendstil adıyla anılmıştır. Rönesans döneminde kullanılan Roman tarzı harfleri benimsemeyen tek Avrupa lkesi Almanya'dır. Daha ok Gotik harflere yönelmiş ve ilgi duymuşlardır. Jugendstil'de Art Nouveau geleri ve Gotik harfleri birlikte kullanılmıştır. Jugend dergisinin belli bir logosu yoktur, her sayının kapak tasarımı yapan sanatçı Jugend kelimesinin tasarımına uygun olacak şekilde yeniden tasarlamıştır. Bu uygulamanın başka bir rneği görülmemiştir.

şekil 2.2.1.4.1. Jugend Dergisi Kapak Tasarımı / Paul Haustein / Hans Pfaff, 1905

Kaynak: <http://bit.ly/2IQzCYg> / 30.04.2019

Bu dönemde Almanya'da Avrupa'nın en iyi fontları ve baskı teknolojileri oldukça gelişmiştir. Kitap üretimiyle ilgili önemli standartlara erişilmiştir. Leipzig'de "Insel-Verlag" yayınevi kurulmuştur. Insel-Verlag 1. ve 2. Dünya savaşına rağmen yayın hayatına devam etmeyi başarmıştır ve günümüzde hala devam etmektedir.

Viyana’da ise Art Nouveau “Secessionstil” adını almıştır.

“Avusturya’da, Viyana Yaratıcı Sanatçılar Birliği Künstlerhaus’dan yönetimi protesto için ayrılan genç üyeler kurmuştur.” (Bektaş, 1992, s. 29)

Diğer Avrupa ülkelerinden gelen yeni fikirlerle, geleneksel yapı arasındaki çarpışma bu ayrılığın temel nedenlerindedir. Bu grubun ilk başkanı ve devrim niteliğindeki bu protestonun yöneticisi Gustav Klimt’tir. Bu protestonun mottosu “Die Zeit Ihre Kunst, Die Kunst Ihre Freiheit (Çağın sanatı yapılmalı, sanatın özgürlüğü olmalıdır.)” sözü olmuştur. Secessionstil’de tıpkı Glasgow Okulun’da olduğu gibi Art Nouveau’nun Fransa’dan gelen alışılmış çiçek motiflerinin aksine daha geometrik, iki boyutlu çizimler kullanmıştır. Çağ dönümünde yayınlanmaya başlanan “Ver Sacrum (Kutsal İlkbahar)” dergisi Secessionstil’in önemli örneklerindedir. Alışılmışın dışındaki 28 x 28,5 cm’lik kare formatı ve eşsiz beyaz alan kullanımı dikkat çeken özelliklerinden bazılarıdır.

Şekil 2.2.1.4.2. Ver Sacrum Dergisi Kapak Tasarımı / Koloman Moser, 1898

Kaynak: <http://bit.ly/2JpkpNb> / 08.05.2019

2.2.1.4.1. Gustav Klimt

1862’de Viyana doğumlu Gustav Klimt Secessionstil öncüsü, yöneticisi ve en önemli sanatçılarından biridir. Klimt'in eserlerinde en dikkat çeken şey kadın figürü olmuştur. Eserlerinde vermek istediği mesajları kadın figürünü kullanarak iletmiştir. Hatta yaptığı bazı eserler oldukça pornografik bulunmuş ve beğenilmemiştir.

Şekil 2.2.1.4.1.1. Gustav Klimt / 1862-1918

Kaynak: <http://bit.ly/2VQF04r> / 17.05.2019

“Hiç, kuşkusuz Klimt erkekleri değil, kadınları betimlemeyi yeğliyordu; resimlerindeki erkeklerin sayısı dikkat çekecek ölçüde azdır. Giderek, tümüyle dışiselleştirilmiş bir evreni, akıp giden sulu düşlerde saçlarına dolanmış yosunlarla birlikte birbirini okşayan lezbiyenlerin narsist dünyasını betimlediği söylenir.” (Néret, 2006, s. 47)

Gustav Klimt’in Öpücük isimli en bilinen eserinde, “Bir çiçek tarlasından, desenler ve şekiller yığını içinde öpüşen bir çift beliriyor. Renk şemasına egemen olan altın yıldız, çiçeklerin parlak renkleri ve giysilerin zengin süslemeleriyle yer yer beneklenmiş. İmgedeki erotizm hem zengin hem çökmüş bir düş dünyasını yaratan

duygusal çizgiler, çarpıcı desen ve göz okşayıcı renklerle iletilmiş.” (Sanat Kitabı 500 Sanatçı 500 Sanat Eseri, 2004, s. 252)

Şekil 2.2.1.4.1.2. The Kiss (Öpücük) / Gustav Klimt, 1907-1908

Kaynak: <http://bit.ly/2wglGyh> / 17.05.2019

Klimt ayrıca mozaik gibi sanatlarda da oldukça başarılı bir sanatçıdır. Hayatının son yıllarında uzaklaşmayı tercih eden Klimt bu dönemde oldukça ilgi gören manzara resimleri ve kadın portrelerine odaklanmıştır. Geçirdiği kalp krizinin ardından 1918 yılında hayatını kaybetmiştir.

2.3. Art Nouveau'dan Etkilenen Sanat ve Tasarım Alanları

Mimari, heykel, grafik sanatlar gibi sanatın hemen her dalında etkili olmuştur. Fakat ilk aşamalarda etkisini en çok mimari alanda göstermiştir. Ardından grafik sanatlarda özellikle afiş sanatı için biçilmiş kaftan olduğu görülmüştür. İstanbul'da birçok mimari örneğine rastlanmaktadır.

2.3.1. Heykel Sanatına Etkileri

Barok sanatının Art Nouveau üzerindeki etkisi heykelde oldukça hissedilmiştir. Her alanda olduğu gibi heykelde de ince yapılı, çıplak kadın figürleri sık sık kullanılmıştır. Ayrıca bu dönemde alışılmışın dışında heykellerin yapımında sadece mermer değil pek çok farklı malzeme de kullanılmıştır. Mimar ve ressam gibi birçok farklı alanla ilgilenen sanatçı heykel sanatı üzerine de çalışmıştır. Bu sanatçılara örnek olarak Hermann Obrist, Aristide Maillol ve Paul Roche örnek verilebilir.

Şekil 2.3.1.1. Krupp Çeşmesi / Hermann Obrist, 1912

Kaynak: <http://bit.ly/2EiS33N> / 17.05.2019

2.3.2. Mimariye Etkileri

Art Nouveau'nun etkileri mimari alanda da oldukça fazla olmuştur. Ancak kronolojik olarak ele alındığında görsel sanatlardan sonra görülmektedir.

“1893 (The Studio'nun yayınının başladığı yıl) ve 1910 arasında Avrupa'da birçok merkezde, şahıslar ve gruplar yenilikçi bir ev mimarisi taleplerine hoş cevaplar verirler; eski biçimlerden tamamen kopan “Art Nouveau” mimarlığı sanatçının bireyciliğini yüceltir ve bir bütüncül sanat kavramı önerir.” (Monnier, 2013, s. 138)

Esin kaynağı doğa olan Art Nouveau sayesinde iç mimari ve mimari arasında önemli ilişkiler kurulmuştur. Mobilyalardan, seramik, tuğla ve mozaik işlerine, vitraylardan, duvar resimlerine genel bir bütünlük hâkim olmuştur. Tasarlanan alanlar, insanlara sanki ormanın içindeymiş gibi bir etki yaratmıştır. Özgün bir anlatım biçimi olan Art Nouveau mimarisinde kullanılan seramik, demir, çelik gibi malzemeler, modern çağa atılan ilk adımlardandır. Harcanan el emeği ve maliyetleri sebebiyle ve Dünya genelinde yaşanan ekonomik sıkıntılardan dolayı diğer alanlarda olduğu gibi mimari alanda da Art Nouveau etkisini kaybetmiştir.

Şekil 2.3.2.1. Casa Batlló / Antoni Gaudí, 1877

Kaynak: <http://bit.ly/2W6cffw> / 13.05.2019

2.3.2.1. Victor Horta

“Belçika, Brüksel’de mimar Victor Horta tarihsel üslupları bilinçli olarak reddetti ve ilerici, zengin sanayici müşterileri için metal ve cam bitki formlarından türetilmiş bezeme motiflerini kullanan yeni bir mimari üslup geliştirdi. Detaydaki zarıflığı ve düzensizliğiyle benzediği Rokoko mimarisi gibi, bu “yeni sanat” da -ya da Parisli koleksiyoncuların deyişiyile Art Nouveau- daha çok iç mekanda uygulanmıştır. Tam gelişmiş haliyle, Horta’nın 1893’de Brüksel’de tasarladığı Tassel Evi’nin iç mekanında görüldü.” (Roth, 2006, s. 599)

Şekil 2.3.2.1.1. Tassel Evi / Victor Horta, 1892-1893

Kaynak: <http://bit.ly/2V3uRky> / 29.04.2019

Ses getiren ilk örneklerden biri olan Victor Horta’nın Tassel Evi alışılmışın dışında kullanılan zarif, yumuşak, ‘S’ kıvrımları ve renkli camlar gibi ayrıntılar, Art Nouveau mimarisinin ilk örneklerinin arasındadır. Art Nouveau birçok çevre tarafından abartılı ve itici bulunmuştur. Ancak aynı zamanda mimarlık tarihinde uluslararası sanat akımı olarak kabul gören ilk eğilimdir.

2.3.2.2. Hector Germain Guimard

“Art Nouveau, üslubundaki ilk yapı olan ünlü Hotel Tassel'den derinden etkilenmiştir. Öyle ki, bu yeni üslup doğrultusunda Castel Béranger'de değişiklikler yapmış, apartman asimetrik cephe kurulmuş, bunun yanı sıra taş, tuğla ve seramik gibi malzemelerle yaratılan farklı renk ve dokuda yüzeyleriyle de, Art Nouveau'nun Belçika dışında uygulandığı ilk yapılardan biri olmuştur. Guimard'ın Paris'teki en ünlü yapıtı, 1900 Dünya Sergisi'yle açılışı aynı tarihlere rastlayan Metropolitain Demiryolu'nun (Paris Metrosu) birkaç istasyonu için dökme demir bitkisel oğelerden modüler olarak yaptığı girişlerdir. Art Nouveauya bütünüyle bağlı kalan Guimard, birçok iç mekânın şömineleri, duvar kâğıtları, vazo ve mobilyalarına kadar tasarımını ve montajını bu üslupta gerçekleştirmiştir.” (Kınık, 1997, s. 721)

Hector Guimard 1900'de Paris'in metrosunun bazı istasyonlarını yapmıştır. Sanatçının istasyonlarda kullandığı motifler Paris'in gelenekselliğini bozmak istemeyen halk tarafından oldukça gariptir. Guimard'ın bu işlerinin ardından uzunca bir süre Art Nouveau Fransa'da Metro Stili adıyla da anılmıştır. Guimard, Art Nouveau üslubunun önemli temsilcilerinden biri olmasına ek olarak aynı zamanda bir dekoratör ve mobilya tasarımcısıdır.

Şekil 2.3.2.2.1. Monceau İstasyonu Girişi / Hector Guimard, 1898,1901

Kaynak: <http://bit.ly/2HHXFFV> / 29.04.2019

2.3.3. Seramik Sanatına Etkileri

“Seramik, geleneksel bir anlatım dili ile şu şekilde tanımlanır; Organik olmayan malzemelerin oluşturduğu bileşimlerin çeşitli yöntemlerle şekil verildikten sonra sırlanarak veya sırlanmayarak sertleşip dayanıklılık kazanmasına varacak kadar pişirilmesi bilim ve teknolojisidir. Bu tür bir tanımlamanın yanı sıra seramik bir sanat dalıdır.” (Arcasoy, 1983, s. 1)

Art Nouveau akımıyla beraber seramik alanında yeni adımlar atılmıştır. Yeni malzemeler kullanılmaya başlanmış, yeni üsluplar benimsenmiştir. Akımda sıkça kullanılan kıvrımlı dallar, bitki ve hayvan figürleri seramik alanında da kullanılmıştır. Ayrıca bu dönemde özellikle leylak, orkide gibi çiçek motifleri oldukça fazla kullanılmıştır.

Emile Galle, Jean Carries, Edmond Lachenal ve Ernest Caplet isimleri seramik alanında önemli sanatçılar arasındadır.

Şekil 2.3.3.1. Vazo / Edmond Lachenal, 1900

Kaynak: <http://bit.ly/2YEGig0> / 18.05.2019

2.3.4. Mobilya Alanına Etkileri

“IX. yüzyıl ortalarında İngiltere’de John Ruskin, Fransa’da Baron Léon de Laborde, endüstri el sanatlarını öldürdüğü düşüncesi ile doğaya tekrar dönmenin insanlığa ve sanata yeni olanaklar kazandıracağı tezini ortaya atmışlardır. 1870’lerden itibaren mobilya üretiminde tüm üsluplar denenmiştir. Art Nouveau da, 19. yüzyıl sonlarına doğru sanatçıların yeni arayışlar içine girerek, geçmişin ağır ve gösterişli sanat, dekorasyon ve yaşam fikrinden uzaklaşarak, sade, fonksiyonel, ekonomik ve aynı zamanda estetik yenilikler oluşturma arzusuyla ortaya çıkmış bir sanat akımıdır. Bu üslubun en karakteristik özellikleri, dalgalı kıvrım formlar, kuğular, tavus kuşları, çeşitli su kuşları, fantastik figürler, çeşitli egzotik bitkiler, zambaklar, nilüferler, kadın figürleri, stilize bitki motifleridir.” (Mang, 1979, s. 72-93)

Şekil 2.3.4.1. Charles Rennie Mackintosh, 1897

Kaynak: <http://bit.ly/2ECyyTZ> / 18.05.2019

“20. yüzyıl'ın başlarında üretilen mobilyalar gerçek ve zengin sanat alıcılarıyla orta sınıfa hitap eder. İskoç'un liman şehri “Glasgow Sanat Okulu”nda Japon sanatından etkilenen bir grup mimar ve sanatçı yeni bir stil geliştirdiler, az süslemeyi ve siyah beyaz renkleri tercih ettiler. Art Nouveau'nun son dönemlerinde grubun başında bulunan Charles Rennie Mackintosh eserlerinde ince zarif yatay ve dikey hatlardan kurulu formlar kullandı.” (Hauffe, 1998, s. 55)

2.3.5. Grafik Sanatlara Etkileri

“Bu dönemde tasarlanıp, günümüze kadar kullanılan Art Nouveau üslubunda hazırlanmış amblemlerden biri, “*American General Electric*” diğeri de “*Coca-Cola*”dır General Electric tıpkı Coca-Cola gibi bütünlük, okunaklılık ve netlik açısından bir amblemde olması gereken tüm gerekliliklere cevap vererek, klasik yapısıyla zamanın yıpratıcılığına karşı koyabilmiş az sayıdaki örneklerden biri olmuştur.” (Bektaş, 1992, s. 24-25)

Şekil 2.3.5.1. Coca-Cola Amblem / Frank Robinson, 1887

Kaynak: <http://bit.ly/2EIFZyS> / 16.05.2019

Şekil 2.3.5.2. General Electric Amblem / A. L. Rich, 1890

Kaynak: <http://bit.ly/2K0am1H> / 16.05.2019

O dönemin önemli tasarımcılarından biri olan Alman Peter Behrens 1908’de AEG (Allgemeine Elektricitäts-Gesellschaft) firması için bir görsel kimlik oluşturmak adına görevlendirilmiştir. Behrens’in AEG için tasarladığı amblem ve kurumsal kimlik çalışmaları onun kurumsal kimliğin babası olarak anılmasını sağlamıştır.

Şekil 2.3.5.3. AEG Amblem / Peter Behrens, 1908

Kaynak: <http://bit.ly/2HuABvd> / 11.05.2019

Şekil 2.3.5.4. AEG Afiş Tasarımı / Peter Behrens, 1910

Kaynak: <http://bit.ly/2QetBFL> / 11.05.2019

İngiltere'nin Art Nouveau üzerindeki etkisi göz ardı edilemeyecek kadar fazla olmuştur. Başta Aubrey Beardsley olmak üzere, Walter Crane, William Blake ve Arthur Heygate Mackmurdo öncü sanatçıları arasındadır.

Sanatçının pek çok eserinde siyahın baskınlığı dikkat çekmektedir. Siyahın bu denli kullanılmasının sebebi tezatlığa dikkat çekmektir. Beardsley'nin eserleri, görev aldığı ve öncülüğünü dergiler pek çok sanatçıya ilham kaynağı olmuştur.

2.3.5.1. Afişteki Etkileri

Art Nouveau'nun etkileri grafik sanatlarda ve özellikle de afiş alanında görülmüştür. O dönemde afiş adeta bağımsızlığını ilan ederek, oldukça gelişmiş ve başlı başına bir sanat dalı olarak görülmüştür. Grafik tasarımcılar Art Nouveau'nun çiçek motiflerini, kadın figürlerini, süslemeci tavrını hemen kabullenmişlerdir. Japon sanatının etkileri en çok afiş alanında görülmüştür. Art Nouveau dönemi afişlerinin önemli özelliklerinden biri de öğelerin oldukça sadeleştirilerek kullanmış olmasıdır. Sanatçılar bu dönemde oldukça özgürleşmiş ve sadece kağıt ve tuvale bağımlı kalmamışlardır.

Taş baskının gelişmesiyle beraber yapılan işlerin çoğaltılabilir olması yine afişin gelişimden etkili olan önemli unsurlardan olmuştur. Yine o dönemde tipografiye verilen önem artmıştır. Afişlerde yazı ve resim bir arada kullanılmaya başlanmıştır. Böylece modern grafik tasarımın ilk adımları atılmıştır.

“1798’de Alois Senefelder’in taşbaskı tekniğini buluşundan sonra geliştirilen renkli taşbaskı resimleri, afişin sanatsal bir yapı kazanmasında önemli rol oynamıştır. Çağdaş afiş sanatının ilk temsilcileri; Jules Cheret ve Henri de Toulouse-Lautrec’tir.” (Becer, 2008, s. 201)

“Resimli afiş Amerika’da önce yayın endüstrisi tarafından benimsenmiştir. “*Harper’s*”, “*Century*” gibi dergilerin yeni sayılarını tanıtan afişler bayilerin ilan tahtalarına asılırken, yeni çıkan kitaplar da afişlerle tanıtılmaya başlanmıştır.” (Bektaş, 1992, s. 27-29)

William Bradley Art Nouveau'nun Amerika’da ki en bilinen temsilcisi olmuştur. Grafik, illüstrasyon, afiş tasarımı ve kitap basımı gibi pek çok alanda çalışmıştır.

2.3.5.1.1. Henri de Toulouse – Lautrec

Lautrec, Japon sanatı ve Empresyonizm’e hayranlık duymuştur. Eserlerinde diğer Art Nouveau sanatçılarının aksine kadın figürünü kusursuz ve çekici bir biçimde yansıtmak yerine, Paris gece hayatının ışıltılı halinin iç yüzünü yansıtmıştır.

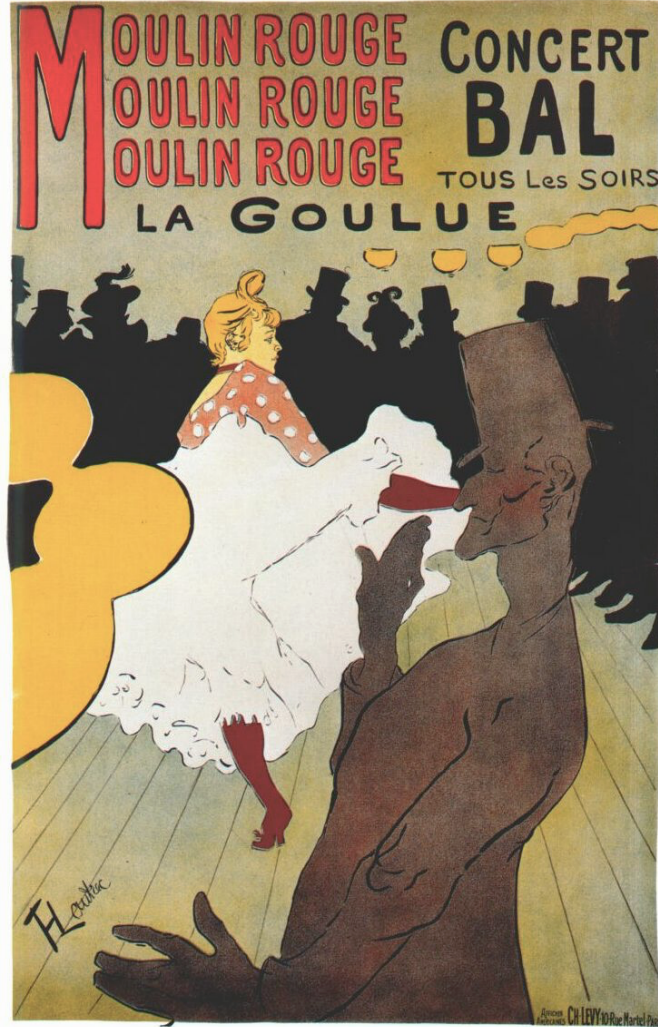
Şekil 2.3.5.1.1.1. Henri de Toulouse – Lautrec / 1864-1901

Kaynak: <http://bit.ly/2VS4EG2> / 13.05.2019

Sanatçının eserlerindeki ana konular Montmartre’nin gece hayatı, dans, müzik ve kadınlar olmuştur. Lautrec’in 1888 yılında yaptığı ve ilk baş yapıtı sayılan “Fernando Sirki: Binici” resmi, kompozisyon ve düzen açısından incelendiğinde Lautrec’in Japon sanatında oldukça etkilendiğini göstermektedir.

“Toulouse-Lautrec’in bakış açısı, aynı konuları ele aldığı bile Degas’inkinden çok farklıdır. Genç ressamın tuvalinden yasıyan müzikli kahveler, genelevler, çamaşırcı kılar ya da dansçılar, Charles Baudelaire ve Emile Zola gibi yazarların romanlarında, şiirlerinde anlattıkları o dönem yaşamın görsel bir karşılığıdır sanki.” (Arnold, 1997, p. 22)

Lautrec afişlerinde yazı ve resimi muhteşem bir uyum içerisinde kullanmıştır. Bu durum sanatçının afiş sanatı için örnek alınmasını sağlamıştır ve hiçbir sanatçı bu konuda onun kadar başarılı olamamıştır.

Şekil 2.3.5.1.1.2. Moulin Rouge Afiş Tasarımı / Henri de Toulouse-Lautrec, 1891

Kaynak: <http://bit.ly/2HvYz9u> / 13.05.2019

Moulin Rouge için yaptığı afiş en bilinen eserlerinde olmuştur. Afiş Paris sokaklarına boy göstermeye başladığında bir anda herkes Lautrec'i tanımaya başlamıştır. Hayatı boyunca yaklaşık 30 afiş tasarımı yapmış ve bunların neredeyse yarısı başyapıt niteliğinde olmuştur.

2.3.5.1.2. Alphonse Mucha

1860 doğumlu Çek sanatçı Alphonse Mucha Art Nouveauyu doruk noktasına çıkaran önemli temsilcilerinden biri olmuştur. Dekoratif üslubu, uzun, uçuşan saçlı, kusursuz kadın figürleri ve renkleriyle kendine has bir tarzı oluşturmuştur. Pek çok grafik sanatçısına bu “Mucha Tarzı” örnek ve esin kaynağı olmuştur.

Şekil 2.3.5.1.2.1. Alphonse Mucha / 1860 -1939

Kaynak: <http://bit.ly/30AJ1c9> / 13.05.2019

“Sonra Sarah Bernhardt’ın üne kavuşturduğu, Bizans tarzı parlıtısıyla Fransız Art Nouveau’sunu zirveye taşıyan Alphonse Mucha gelir. Onun afişleri ve grafik çalışmaları saçlardaki aşırılık, dekoratif süslemelerdeki gözü peklikle genelde büyük bir ustalık sergilerler: Gösteriler için olduğu kadar önemli ilanlar için de topu topu beş yıl boyunca ustalığını konuşurur, ama yayımladıklarıyla bütün bir kuşağı derinden etkiler, bunlara ek olarak kitaplar resimler, mücevherler çizer ve Fouquet’nin mücevher dükkanını dekore eder.” (Weill, 2015, s. 21)

Şekil 2.3.5.1.2.2. Sarah Bernhardt La Plume / Alphonse Mucha, 1897

Kaynak: <http://bit.ly/2HvuN4F> / 13.05.2019

Sarah Bernhardt'ın yalnızca tiyatro afişleri değil, sahne ve kostüm tasarımlarını da üstlenmiştir. Theatre de la Renaissance için hazırladığı afiş tasarımları ve Gismonda oyunu için yaptığı poster önemli örneklerdendir. Sergi, tiyatro afişleri ve reklam posterleri gibi pek çok alanda çalışmıştır.

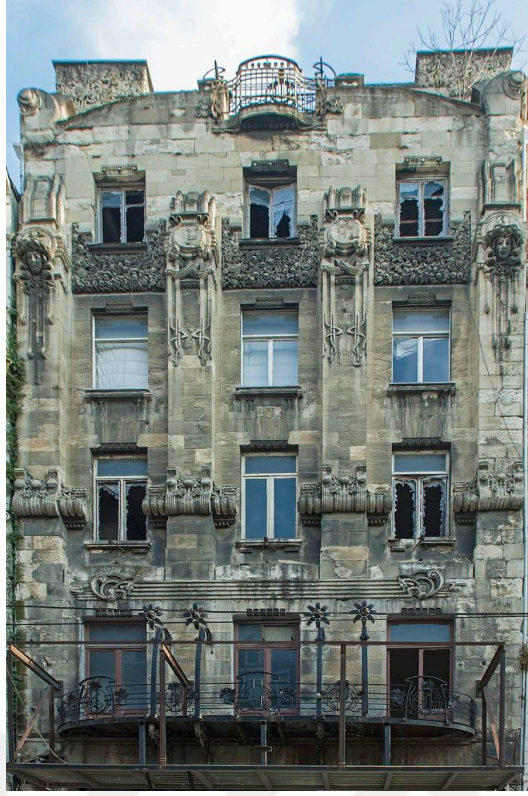
2.4. Art Nouveau Akımının Osmanlıya Etkileri

“19. yüzyıl sonunda, Avrupa ülkelerinde benzer ortak idealler sonucunda ortaya çıkan ve kısa zamanda Japonya ve Amerika’ya da yayılan Art Nouveau Akımının Osmanlı İmparatorluğu’na girişi, Avrupa ülkelerinden oldukça farklı bir yönde gelişmiştir. 19. yüzyıl sonlarında Osmanlı İmparatorluğu’nun gelişimi bir sanayisinin olmayışı, sanayiye karşı bir tutum olarak gelişen Avrupa Art Nouveau’su ile aynı ortak amacı paylaşmadığını göstermektedir.” (Godoli, 1997, s. 28-30)

1870 yılında Beyoğlu’nda çok büyük bir yangın yaşanmıştır. Bu yangın sonrasında binalar zarar görmüş ve yeniden inşa edilmeye başlanmıştır. Bu dönemde yüksek gelirli insanların yaşamayı tercih ettiği bir bölge haline gelen Beyoğlu’nda mimari eserler Art Nouveau etkisini yansıtmıştır. Öncelikle Beyoğlu’nda etkisi görülen Art Nouveau, daha sonra Yeşilköy, Kadıköy, Harbiye ve Osmanbey bölgelerinde de etkisini göstermiştir.

Ayrıca İtalyan mimar Raimondo D’Aronco’nun Art Nouveau’nun Osmanlı İmparatorluğu’nda tanınması ve yayılmasına etkileri oldukça fazla olmuştur. D’Aronco İstanbul’a ilk kez II. Abdülhamid’in davetiyle gelmiştir.

D’Aronco, 1893 yılında, I. Osmanlı Ulusal Tarım ve Sanayi Sergisi projesi için II. Abdülhamid tarafından İstanbul’a davet edilmiştir. Dönemin Tarım Orman ve Maadin Nazırı Selim Melhane’nin İtalya’nın İstanbul Elçisi Kont Collobiano aracılığıyla ilişki kurduğu D’Aronco, Selim Melhane, Osman Hamdi Bey, Mimar A. Vallaury ve Saray Başmühendisi Berthier’den oluşan düzenleme komitesi içinde sergi yapılarının projelendirilmesi ile görevlendirilmiştir. Sergi için 1893 yılında hazırlıklara başlanmış, temel atma törenlerinin hazırlığı sırasında Temmuz 1894 yılında İstanbul’da yaşanan büyük depremden sonra, sergi projesi iptal edilmiştir. D’Aronco, depremin ardından, Osmanlı’nın zarar gören önemli yapılarının onarım işlerine katılmış, 1894 yılı sonu veya 1895 yılı başlarında ise, Sultan II. Abdülhamid’in saray mimarı olarak çalışmaya başlamıştır. (Batur, 1993, s. 41)

Şekil 2.4.1. Botter Apartmanı / Raimondo D'Aronco, 1900

Kaynak: <http://bit.ly/2MD8eQ8> / 13.05.2019

Şekil 2.4.2. Karaköy Camii / Raimondo D'Aronco, Yapım: 1903, Yıkım: 1958

Kaynak: <http://bit.ly/2XBWI8M> / 13.05.2019

3. EXLIBRIS

3.1. Exlibris'in Tanımı

Latineden gelen exlibris kelimesi "...'nın kitaplığından" ya da "...'nın kütüphanesinden" anlamına gelir. Kitap sahiplerinin kitabın iç kapağına damgaladıkları veya yapıştırdıkları üzerinde isimlerinin ve kişiye özel tasarımların bulunduğu küçük boyutlu özgün tasarımlardır.

Kitabın tapusudur denilebilir. Kitap sahibini tanıtır ve herhangi bir kaybolma veya çalınma durumu söz konusu olduğunda, kitap sahibine ulaşılması konusunda yardımcı olur.

Exlibris kelimesi kaynaklarda Exlibris, Ex-libris, Ex libris veya Ekslibris gibi çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. İngilizcede ise ex-libris'ten çok, aynı anlama gelen Bookplate kelimesi daha çok kullanılmaktadır.

"Exlibrisin ilk bulunduğu yer olan Almanya'da sözcük, "Bibliothekzeichen" ya da "kitap etiketi" olarak geçmektedir. Almanların kullandığı "Exlibris" ile Fransızların, Belçikalıların ve Hollandalıların kullandığı Latin kökenli "Ex-libris / Ex libris", bu konuda kullanılan tek sözcüktür." (Almack, 1904, s. B)

"İngilizce ve Almanca dışında neredeyse tüm diğer dillere geçişinde terimin Latince kökenine sadık kalınmıştır: ex libris (İtalyanca, İspanyolca, Portekizce), exlibris (Fince, İsveççe), ex-libris (Fransızca, Katalanca). Latin alfabesi dışındaki alfabelerde de yine Latince söylenişe karşılık gelecek bir yazımla ifade edilmiştir: Kiril alfabesi kullanan Slav dillerinden Rusçada Экслибрис, Bulgarcada Екслибрис ve İbrani alfabesi kullanan İbranicede אקס ליבריס ." (Beyaz, 2015, s. 4)

3.2. Exlibris'in Tarihi

Tarihteki bilinen en eski ve ilk exlibris örneği, M.Ö. 1400 yıllarında papirüs rulolarını ve ağaç sandıklarını korumacı için takıldığı düşünülen kil tabletlerdir. Açık mavi renginde olan bu tabletin, Mısır Kralı III. Amenhotep'in (Firavun III. Amenhophis) kitaplığına ait olduğu bilinmektedir.

Şekil 3.2.1. III. Amenhotep Dönemine Ait Tablet, M.O. 1400

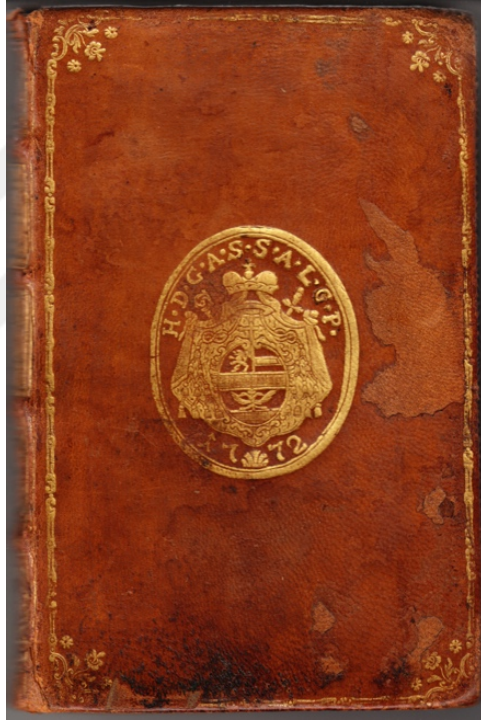
Kaynak: <http://bit.ly/2YJtsgp> / 20.05.2019

Şekil 3.2.2. III. Amenhotep Dönemine Ait Tablet, M.O. 1400

Kaynak: <http://bit.ly/2JEa4xQ> / 20.05.2019

Exlibris'in tarihi ayrıca supralibrosa dayanır. Supralibros da yine exlibrisle aynı amaçla sahiplik ifadesi belirtmek için kullanılmıştır. Exlibris gibi kitabın içine değil; ön kapağına, arka kapağına ya da sırt kısmına uygulanmıştır. Genel olarak hanedanlık armaları, sahibinin adı veya baş harfleri, kumaş ciltlerin üzerine altın varakla damgalanmış ya da elle işlenmiştir. Rönesans döneminde ilk kütüphanenin kurulmasının ardından ilk supralibros örnekleri görülmeye başlanmıştır. 15. yüzyıl ile 19. yüzyıl arasında çok yaygın olarak kullanılmış ancak günümüzde pek yaygın olarak kullanılmamaktadır. Özellikle Avrupa'da İtalya, Fransa, İngiltere gibi ülkelerde oldukça ilgi görmüştür. Exlibris ile aynı maksat için üretilmiş fakat koleksiyonculuğu exlibris kadar gelişmemiştir.

Şekil 3.2.3. Kont Hieronymus von Colloredo'nun Arması Olan Supralibros Basılı Kitap Cildi, 1772

Kaynak: <http://bit.ly/2YICHNP> / 20.05.2019

Ayrıca Osmanlı kültüründe de hemen hemen exlibrisle aynı görevi gören temellük kitabeleri kullanılmıştır. 15. yüzyıl itibariyle yaygınca kullanılmaya başlanmıştır. Selçukluların el yazmalarında temellük kitabelerinin ilk örnekleri görülmektedir. Temellük kitabesinin anlamı "sahiplik yazıtı"dır. Zahriye adı verilen kapaktan sonra, metinden önceki sayfada bulunan temellük kitabeleri dönemi yansıtan süslemelerle hat sanatını birleştirerek tasarlanmışlardır.

Şekil 3.2.4. Temllük Kitabesi

Kaynak: (Beyaz, 2015, s. 6)

Matbaanın icadından sonra kitaplar tek olma özelliklerini kaybetmiş ve hırsızlık, kaybolma gibi durumlardan korumak için mülkiyet işareti gerekliliği doğmuştur.

“Gerçek anlamda ilk exlibrisin 15. yüzyılın üçüncü çeyreğinde Güney Almanya’da kullanıldığı bilinmektedir. Araştırmacılara göre bunlardan ikisi, Hildebrand Brandenburg ve Wilhelm von Zell isimli kitap sahiplerinin adına yapılmıştır.” (Almack, 1904, s. 12)

15. yüzyıl sonlarında Alman sanatçı Albrecht Dürer tarafından dönemin ünlü bilim adamları ve devlet adamlarına exlibrisler yapılmıştır. Aynı dönemlerde Dürer dışında sanatçılar da exlibrisler yapmışlar ve bunlardan bir kısmı “Küçük Öğretmenler” olarak anılmışlardır. Bu gruba dahil olan bazı sanatçılar; Lucas Cranach, Hans Holbein, Barthel Beham ve Hans Burgkmair’dir.

“Onlara küçük denmesinin nedeni yaptıklarının küçük boyutlu olmasındandır.” (Pektaş H. , ekslibris, 2014, s. 17)

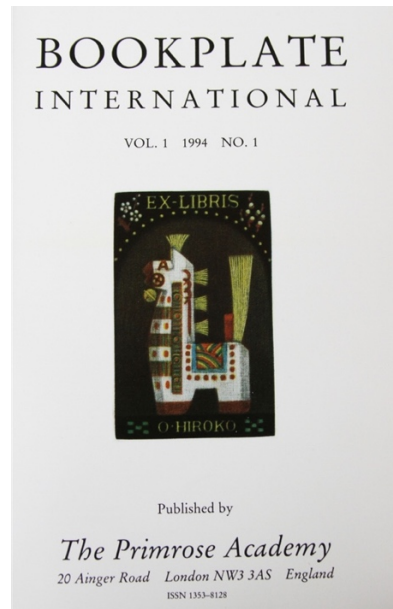
Exlibrislerde birçok motif kullanılmıştır fakat 20. yüzyıla kadar genel olarak en çok kullanılan motifler armalardır. Armaların üzerine sahibinin adı yanında bir de özdeyiş eklenmiştir.

Şekil 3.2.5. George Leveson-Gower Exlibrisi, 1836

Kaynak: <http://bit.ly/2WD5HJP> / 13.05.2019

1970'lerde exlibrislerde tekrar bir canlanma yaşanmıştır ve o dönem İngiltere'de 1972'de "Exlibris Derneği"nin kurulmasına, 1983'te "Exlibris Dergisi"nin ve 1994'te "Uluslararası Exlibris" isimli iki derginin yayınlanmasına olanak sağlanmıştır.

Şekil 3.2.6. Bookplate International (Uluslararası Exlibris) Dergisi, 1994

Kaynak: <http://bit.ly/2I65hCf> / 13.05.2019

Pek çok tanınmış kişi de exlibris kullanmıştır. Yazar Victor Hugo, yönetmen Walt Disney, Nörolog Sigmund Freud, komedyen, yazar, oyuncu ve yönetmen Charlie Chaplin ve yazar Jack London bu isimlerden bazılarıdır.

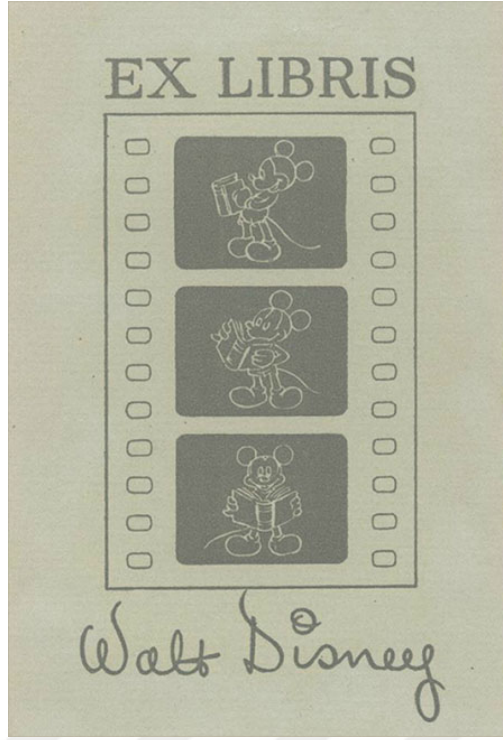
Şekil 3.2.7. Victor Hugo Exlibrisi, 1875

Kaynak: <http://bit.ly/2HNbG6f> / 13.05.2019

Şekil 3.2.8. Jack London Exlibrisi

Kaynak: <http://bit.ly/2EL2Cgz> / 18.05.2019

Şekil 3.2.9. Walt Disney Exlibrisi

Kaynak: <http://bit.ly/2HLcQiG> / 18.05.2019

Şekil 3.2.10. Sigmund Freud Exlibrisi

Kaynak: <http://bit.ly/2wBw6Zy> / 18.05.2019

3.2.1. 15. Yüzyıldan 19. Yüzyıla Exlibris Sanatı

Batıdaki ilk exlibrisler Almanya'nın Buxheim kasabesindeki Şartöz manastırının kütüphanesinde ortaya çıkmıştır. Taş baskı tekniğiyle basılan exlibrisler renkli el yazmalarının üzerlerine basılmıştır ve sonrasında elle renklendirilmiştir. 1450 yıllarında Kirpi lakaplı Vaiz Johannes Knabensberg için yapılan exlibris bunların en eskisidir. Üzerinde “Hans Iglar, kirpi sizi öpsün” yazmaktadır.

“1450 yıllarında “Iglar” / kirpici (Almanca hedgedog) takma adıyla bilinen Alman papaz Johannes Knabensberg için yapılan ve çayırdaki çiçeği ısırarak bir kirpinin resimlediği ekslibristir. Ekslibrisin üst kısmında bir şerit için “Hanns Iglar, kirpi sizi öpebilir” (Hans Iglar das dich ein Igel kuss) sözcükleri yer almaktadır.” (Pektaş H. , ekslibris, 2014, s. 15)

Şekil 3.2.1.1. Johannes Knabensberg Exlibrisi, 1450

Kaynak: <http://bit.ly/2HO7aTU> / 13.05.2019

15. yüzyılda exlibrislerde daha çok gotik tarzda yazıların etkisi hissedilmiştir.

1440 yılında Johannes Gutenberg'in matbaayı icadıyla kitapların kolayca kopyalanması sağlanmıştır. Fakat bununla beraber ilk basılan kitaplar, oldukça değerli hale gelmiştir. Gutenberg tarafında 1455'te basılan İncil, yalnızca 180 adet basılmıştır.

Gutenberg'in ölümünün ardından sanatçılara, mülkiyet işareti görevi gören ahşap baskılar yaptırılmıştır. Bu dönemde exlibrislerde genel olarak aşırı süslemeler hakim olmuştur ve aynı zamanda hanedanlık armaları kullanılmıştır. Ender olarak görülse de exlibrislerin bir kısmı da portrelerden oluşmuştur.

Exlibris, 16. yüzyılda özellikle Almanya'da altın çağını yaşamıştır. Portekiz'de 1585'te, İspanya'da 1588'de, İtalya'da ise 18. yüzyılda ortaya çıkmıştır.

16. yüzyılda Rönesans etkisi hakimdir ve armaların etrafı çerçevelerle süslenmiştir. 16. yüzyıl başlarında ise tarihin önemli baskıcılarından Alman Albrecht Dürer o dönemin önde gelen bilim ve devlet adamları için exlibrisler üretmiştir.

Şekil 3.2.1.2. Willibald Pirckheimer Exlibrisi / Albrecht Dürer, 16. yy

Kaynak: <http://bit.ly/2Evt7q5> / 13.05.2019

Ayrıca 17. yüzyıla kadar exlibrislerde armaların etkisi sürmüştür. 18. yüzyıldan itibaren exlibrislerde Rokoko tarzı etkili olmuştur. Dönemin sanat anlayışından etkilenerek daha çok sarmal çiçekler, deniz kabukları gibi motifler kullanılmış ve iç mekan betimlemeleri kullanılmaya başlanmıştır. Bu mekanlar bazen fantastik öğeler olurken bazen kitabın bulunduğu kitaplıktan görüntüler olmuştur.

3.2.2. 19. Yüzyılda Exlibris Sanatı

19. yüzyılda ise exlibriste yeni bir canlanma yaşanmış, pazar oldukça genişlemiştir. Supralibrosların etkisiyle arma kullanımının devam etmesinin yanı sıra 19. yüzyılda oldukça farklı exlibris tasarımları görülmeye başlanmıştır. Exlibris sahibi olmak isteyen kişiler soylarını yansıtacak Exlibris tasarımlarından ziyade kişisel zevklerini ve kitaplarla aralarındaki ilişkiyi yansıtan tasarımlara daha çok ilgi duymaya başlamışlardır. Ayrıca resimli exlibrisler de 19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkmaya başlamıştır. Mimarlar ve tasarımcılar gibi sanatçılar artık sadece kendilerine Exlibris yapmakla kalmayıp, exlibris siparişleri almaya başlamışlardır. Ayrıca 1900 yıllarında Almanya’da “Jugendstilkünstler” adı verilen bir grup sanatçı diğer uygulamalı sanatlarda görülen yaklaşımları exlibrisler tasarımlarına aktarmışlardır.

Şekil 3.2.2.1. Johanna Hoffschulte Exlibrisi / Willy Ehringhausen, 1904

Kaynak: <http://bit.ly/2M8gzLp> / 13.05.2019

Özellikle 19. yüzyılın sonlarında dış ticaretin ve Japonya’ya yolculukların başlamasıyla batılı sanatçılar, Japon sanatıyla tanışmış ve her alanda olduğu gibi exlibrislerde de Japon sanatının etkileri görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde exlibrislerde çok fazla Uzakdoğu motifleri kullanılmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru ise özellikle Almanya ve Avusturya’daki exlibrislerde çıplaklık çok fazla kullanılan bir

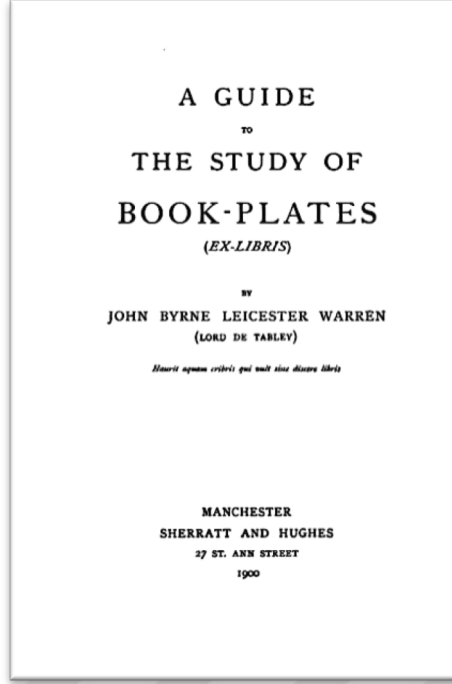
konu olmuştur. Günümüze kadar süregelen “erotik exlibris” türünün ortaya çıkışı bu dönemde olmuştur.

Şekil 3.2.2.2. Bedşich Benes Exlibrisi / Karel Simunek, 1917

Kaynak: <http://bit.ly/2WoZQrc> / 13.05.2019

Bu dönemde exlibrisler artık sadece kitaplara yapıştırmak düşüncesiyle değil biriktirme objesi olarak da kullanılmaya başlanmıştır ve kitaba özgü bir işaret olmaktan çıkıp, özgün grafik çalışma olarak bağımsızlaşmıştır. Konuyla ilgili bağımsız araştırmalar yapılmaya, kitaplar, dergiler yayımlanmaya ve koleksiyoncuların toplandığı dernekler kurulmaya başlanmıştır. Değiş tokuşların da başlamasıyla exlibris koleksiyonculuğuna ilgi artmıştır. Bu akımın öncüsü olarak Alman antikacı Henrich Lempertz gösterilebilir. 1850 yıllarında Lempertz topladığı exlibrisleri “Kitap Ticaretinin Tarihi ile İlgili Resimli Kitaplar, Sanatlar ve Meslekler” isimli bir kitapta toplamış ve yayımlamıştır. 19. yüzyıl sonlarında exlibris üzerine birçok kitap yayınlanmıştır. 1880 yılında Tabley Baronu John Byrne Leicester Warren tarafından “Exlibris Çalışmaları İçin Kılavuz” (A Guide to the Study of Book-Plates) isimli kitap bunların ilki olma özelliğini taşır. “Exlibris Derneği” isimli ilk exlibris koleksiyoncular derneği J. B. Leicester’in kitabını yayınlamasının üzerinden 11 yıl geçtikten sonra, Britanya’da 1891 yılında kurulmuştur.

Şekil 3.2.2.3. A Guide to the Study of Book-Plates Kitabının Kapağı, 1880

Kaynak: <http://bit.ly/2W7qi9G> / 13.05.2019

1890 – 1920 yılları exlibris koleksiyonculuğunun altın çağı olmuştur.

Yine 19. yüzyılın sonlarına doğru tıpkı Art Nouveau dönemi gibi yaşanan kriz sonrası exlibris koleksiyonculuğuna olan ilgi de oldukça azalmıştır. Yaşanan krizin ardından sanatsal değeri olmayan seri üretim exlibrisler ortaya çıkmıştır. Bu exlibrisleri satın alan kişiler, üzerlerine isimlerini yazarak kullanmışlardır.

3.3. Türkiye’de Exlibris

Exlibris türü olarak kabul edilmese de Osmanlı döneminde kullanılan mühürler de aslında exlibrisle aynı görevi üstlenmişlerdir.

Şekil 3.3.1. Osman Nuri'ye ait bir mühür, 1729

Kaynak: (Erdem, 2010, s. 27) / 13.05.2019

Exlibrisin Türkiye’de tanınması batıya seyahat eden kişilerin aracılığıyla gelen kitaplar sayesinde olmuştur. Türkiye’de yaşayan yabancı uyruklu kitapseverler, ülkemizdeki ilk exlibris yaptıran kişiler olmuştur.

Şekil 3.3.2. Üsküdar Amerikan Kolejinden Jessie Martin' ait Exlibris, 1950

Kaynak: <http://bit.ly/30Jn2Q8> / 13.05.2019

“Üsküdar Amerikan Koleji, Robert Kolej gibi okullarda görev yapan yabancı uyruklu öğretmenlerin kitaplarına exlibris yaptırarak, bu okulların kütüphanelerine bağışlanan kitapların iç kapaklarına bakıldığında görülebilir. Şimdi Boğaziçi Üniversitesi’ne ait olan Robert Kolej kütüphanesi kitaplarının çoğunda ise standart bir exlibrise rastlanmaktadır. 1920’li yıllardan itibaren Robert Kolej’inin öğrenci yıllıklarına, yıllık sahibinin kendi ismini yazabileceği boşlukların da bırakıldığı exlibrisler yapılmıştır. Yıllığın sanat sorumluları tarafından tasarlanan ve uygulanan bu geleneğe 1950’li yıllara gelindiğinde maalesef ara verilmiştir.” (Pektaş H. , ekslibris, 2014, s. 31)

Şekil 3.3.3. Robert Koleji Yıllığından Exlibris, 1932

Kaynak: <http://bit.ly/2JThWMa> / 13.05.2019

İlk olarak Ankara’da 1997 yılında Ekslibris Derneği kurulmuştur. Dernek 2008 yılından itibaren çalışmalarına İstanbul Ekslibris Derneği olarak İstanbul’da devam etmektedir. 17.000’in üzerindeki koleksiyonuyla Dünyadaki sayılı exlibris müzelerinden biri olan İstanbul Ekslibris Müzesi Işık Üniversitesi Maslak Kampüsünde yer almaktadır.

2000'de FISAE'nin Boston'daki kongresinde 40'a yakın ülkenin üyesi olduğu uluslararası federasyona Ankara Ekslibris Derneği'nin üyeliği de kabul edilmiştir. O yıldan beri Türkiye'de özellikle güzel sanatlar eğitimi verilen kurumlarda hocaların paylaşımlarıyla exlibrise yönelen gençler artmaya başlamıştır. Bazı üniversitelerde ders olarak okutulan exlibris üzerine bugüne kadar 10'un üzerinde lisanüstü tez yapılmıştır.

Şekil 3.3.4. Exlibris Tasarımı / Hasip Pektaş, 1994

Kaynak: <http://bit.ly/2EvaYbX> / 13.05.2019

Şekil 3.3.5. Exlibris Tasarımı / Hasip Pektaş, 1997

Kaynak: <http://bit.ly/2WgqDXt> / 13.05.2019

3.4. Exlibris Baskı Teknikleri

“İlk kez 1972 yılında Prof. Mustafa Aslier tarafından bu terimlerin yetersiz kaldığı düşünülerek, baskı resim üretme tekniklerinin tamamını içeren “Özgün Baskıresim” kavramı kullanılmaya başlanmıştır.” (Temur, 2011, s. 10)

“İnsanlık tarihinde yazıdan sonra ikinci önemli buluşun sahibi de Çinliler’dir: Baskı tekniği. Çin’in geleneksel sanatlarından biri olan mühür oymacılığı, baskı tekniklerinin bulunmasında önemli bir rol oynamıştır.” (Becer, 2008, s. 88)

Exlibris baskısı için genel olarak sanatçılar özgün baskıresim tekniklerini kullanmaktadırlar. Bununla beraber günümüzde teknolojinin de gelişmesiyle beraber bu tekniklerin dışında bilgisayar destekli tasarımlar da yapılmaktadır. Kullanılan birçok geleneksel baskı tekniği vardır. Linolyum baskı, ağaç baskı, gravür baskı ve taş baskı (litografi) bu tekniklerden bazıları ve oldukça yaygın şekilde kullanılanlarıdır.

“Özgün Baskıresmin bazı temel özellikleri bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir.

a. Baskıresimde sonuç, kalıp kullanılarak ortaya çıkar ve çoğaltma esasına dayanır.

b. Yapılan her çalışma için sanatçının kendi eliyle esere imza ve tarih atması, o baskıresmin özgünlüğünün en önemli göstergesidir.

c. Baskıya numara verilmesi, belirli bir baskıdan toplam kaç adet basıldığı konusunda koleksiyoncuya bilgi sağlamaktadır.

c. Numaralama bir kesir çizgisi ile birbirinden ayrılan iki sayı ile yapılmaktadır. Birinci sayı kaçınıcı baskı olduğunu, ikinci sayı ise bu eserden kaç adet baskı yapıldığını belirtir. Numaralanarak yapılan her baskı işleminden birkaç baskı da sanatçı için basılır ve bu baskı “sanatçının deneme baskısı” olarak imzalanır.

d. Özgün Baskı yağlıboya ile elde edilemeyecek çizgisel ve renkli katmanlar oluşturulmasına olanak sağlar. Net kontürler, ve renk bütünlüğü katışımı sağlar.” (Akkaş, 2017, s. 5)

3.4.1. Linolyum Baskı

“Ağaç baskının 20. yy da farklı bir malzeme olan, linolyum üzerine uyarlandığı veya uygulandığı bir teknik olan linol baskı, çeşitli oyma aletlerinin kullanıldığı, enine ya da boyuna kesilerek yapılan farklı baskı türlerinin niteliklerini de barındıran aynı zamanda kendine özgü özellikler de taşıyan bir yüksek baskı sanatı yöntemidir.” (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1993, s. 1119)

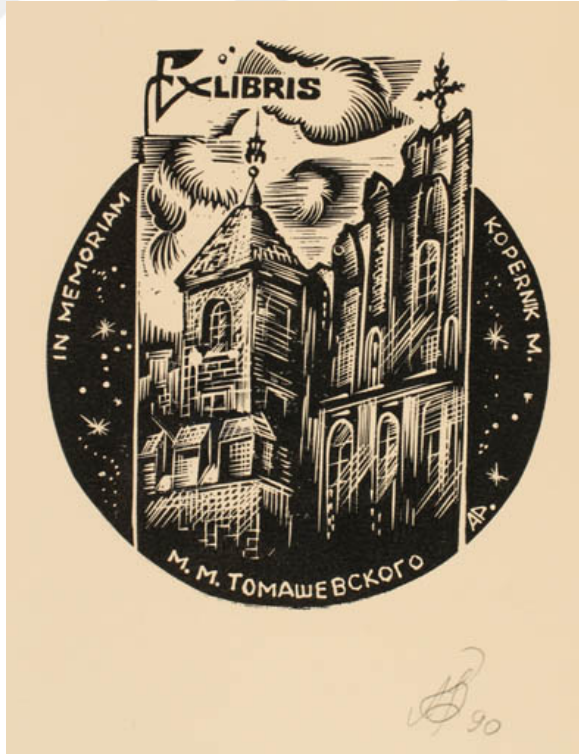
Linolyum aslında zemin kaplamak için kullanılan yer muşambasıdır. Linolyum kalıbının işlenmesi diğer yöntemlere göre daha kolaydır. Ayrıca uzun ömürlü olduğu ve saklaması kolay olduğu için, diğer baskı tekniklerinden daha uygundur.

Çizgilerinin iki yüzden gözükmeleri için baskısı yapılacak tasarım öncelikle şeffaf pergament ya da aydınlatma kağıdına çizilir. Tasarım ters olarak yerleştirilir. Sonra model ile muşamba arasına konulan karbon kâğıdı vasıtasıyla resim kopya edilir. Muşambayı oymak için özel linolyum bıçakları kullanılır. İnce çizgiler gibi detaylı çalışmalar için çok uygun bir teknik değildir. Oyma işlemini bitirdikten sonra mürekkep, cam bir yüzeye merdane yardımıyla yayılır ve çıkıntılı kısımlar boyanır. Ardından kalıp üzerine kâğıt yerleştirilir, temiz bir merdane ile üzerinden geçildikten sonra baskı gerçekleşmiş olur. Ya da kalıp tezgahına linolyum kalıbı yerleştirildikten sonra üzerine kâğıt yerleştirilir son olarak üzerine keçe yerleştirilip prestren geçirilir. Her renk için ayrı kalıplar hazırlanır. Renkler açıktan koyuya sıralanarak tek tek basılmalıdır ve son olarak kontur kısımları basılır.

Şekil 3.4.1.1. Linolyum Baskı Kalıbı ve Bıçakları

Kaynak: <http://bit.ly/2Wp3TQ6> / 01.06.2019

Şekil 3.4.1.2. Linolyum Baskı Exlibris Örneği / Gheorghe Vlaicu, 1976

Kaynak: <http://bit.ly/2WpQuaG> / 01.06.2019

3.4.2. Ağaç Baskı

Yaklaşık 500 yıllık geçmişiyle en eski baskı tekniklerindedir. İlk olarak Babilliler ve Mısırlılar tarafından mühürlerde kullanılmıştır.

Yöntem olarak linolyum baskıyla çok benzerdir. Sadece linolyum yerine tahta kullanılır ve oyma işlemi linolyuma göre daha zahmetlidir. Ağaç baskı için kullanılacak tahta sağlam ve dokusu oymaya uygun olmalıdır. Armut, ceviz, kiraz veya şimşir ağaçları bu Teknik için en çok tercih edilen ağaç türleridir. Öncelikle ahşap plaka temizlenir ardından linolyum da olduğu gibi öncelikle tasarım ters olarak plakaya aktarılır. Özel bıçaklar yardımıyla oyma işlemi yapılır. Merdane yardımıyla mürekkep verildikten sonra kalıp tezgâha yerleştirilir. Kalıp üzerine kâğıt son olarak keçe yerleştirilir ve presten geçirilip baskı işlemi bitirilir. Renkli baskılarda yine linolyumda olduğu gibi her renk için farklı kalıp hazırlanıp basılır.

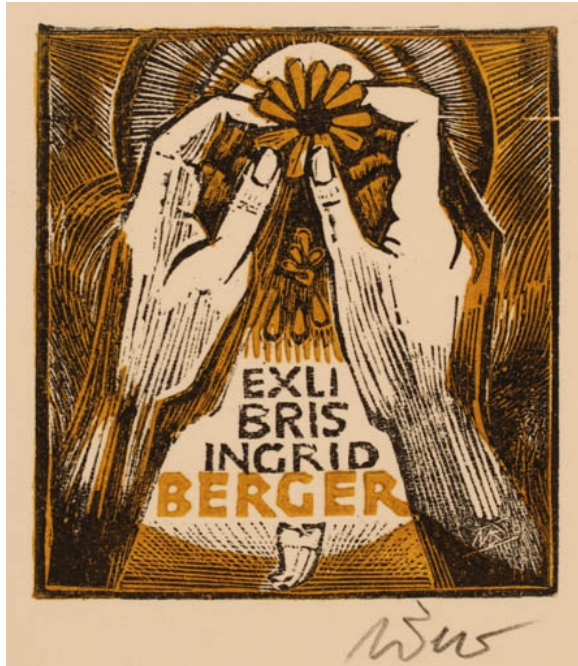
Şekil 3.4.2.1. Ağaç Baskı Kalıbı Örneği

Kaynak: <http://bit.ly/2F0AHsS> / 01.06.2019

Şekil 3.4.2.2. Ağaç Baskı Exlibris Örneği / Eduard Albrecht, 1984

Kaynak: <http://bit.ly/2Zfbhja> / 01.06.2019

Şekil 3.4.2.3. Ağaç Baskı Exlibris Örneği / Ulrich Bewersdorff, 1990

Kaynak: <http://bit.ly/2K6goyk> / 01.06.2019

3.4.3. Gravür Baskı (Çukur Baskı)

Oldukça eski bir baskı tekniği olan gravür 1430 – 1490 yılları arasında özellikle İtalya ve Almanya’da kullanılmıştır.

Baskı için çinko veya bakır gibi metal levhalar kullanılır. Baskı kalıbı öncelikle su zımparası ile temizlenir. Ardından desenin görünmesini kolaylaştırmak için kalıba lak sürülür ve desen metal kalıba geçirilir. Özel çelik uçlarla desen metal kalıp üzerine kazınır. Kazınan bölgelerin yeterince çukurlaşması için metal levha asite batırılır. Desen olan kısımlar yeterince çukurlaştıktan sonra asitten çıkarılır ve temiz bir bez ile kurulanır. Artık metal kalıba mürekkep verilebilir. Mürekkep verildikten sonra yüksekte kalan kısımlardaki mürekkep gazete kağıdıyla temizlenir. Baskı yapılacak kağıt ise baskı öncesinde ıslatılır. Baskı tezgahına ilk olarak metal kalıp ardından kağıt yerleştirilir ve son olarak keçe koyulduktan sonra presten geçirilip baskı işlemi tamamlanır.

Şekil 3.4.3.1. Gravür Baskı Aşamaları

Kaynak: <http://bit.ly/2XuzIZg> 01.06.2019

Şekil 3.4.3.2. Gravür Baskı Exlibris Örneği / Elly de Koster, 1986

Kaynak: <http://bit.ly/2XAfr4u> / 01.06.2019

Şekil 3.4.3.3. Gravür Baskı Exlibris Örneği / Elly de Koster, 1998

Kaynak: <http://bit.ly/2IuKhFg> / 01.06.2019

3.4.4. Taş Baskı (Litografi)

Türkiye’de kullanılan en eski özgün baskıresim tekniğidir.

“Litografi (taşbaskı) tekniği 1796 yılında Bavyera’lı Alois Senefelder tarafından bulunmuştur. Bu baskı tekniğinin temel ilkesi su ile yağın birbirini reddetmesiydi.

...

Senefelder 1880’lerin başında çok renkli taşbaskı denemelerine girişti. Alman matbaacıları da çok renkli taşbaskının gelişimine katkıda bulundular.” (Becer, 2008, s. 97-98)

Kireç taşı üzerine yağlı mürekkeple çizilen desen, kabartma veya oyma gibi işlemlere gerek duymadan basılabilir. Taş sert yüzeyi sayesinde hem yağı hem suyu oldukça iyi tutar. Yağlı mürekkeple desen taşta aktarılır, basılmayacak yerler ıslak tutulur böylece merdane yardımıyla yağlı boya kalıba verildiğinde sadece kuru yerlerde kalır. Kireç taşının kalınlığı 6-8 cm arasındadır. Desen taşta aktarıldıktan sonra kalıp terebentinle silinir ardından suya batırılır ve baskı mürekkebi kalıba sürülür. Böylece mürekkep sadece desenin olduğu kısımlarda emilmiş olur. Bu işlemlerin ardından taş kalıp üzerine kağıt koyulup, presten geçirilir ve baskı gerçekleşmiş olur. Kalıplar saklanabilir ve tekrar kullanılmak istendiğinde yeniden terebentinle temizlenip, suya batırılır. Tek kalıpla farklı renkte baskılar yapılabilir fakat renkli baskılarda her renk için farklı bir kalıp kullanılır. Ayrıca günümüzde taş kalıp bulmak daha zor olduğu için aynı işlemler çinko veya alüminyum levhalara uygulanarak baskı yapılmaktadır.

Şekil 3.4.4.1. Taş Baskı (Litografi) Kalıp Örneği

Kaynak: <http://bit.ly/2K385n7> / 01.06.2019

Şekil 3.4.4.2. Taş Baskı (Litografi) Exlibris Örneği / Bohumil Kvatky, 1975

Kaynak: <http://bit.ly/2QVOXYD> / 01.06.2019

3.4.5. Exlibris Baskı Tekniklerinin Uluslararası Kodları

“1958’de FISAE’nin Barcelona Uluslararası Ekslibris Kongresi’nde kabul edilmiş, Nisan 2000’de Belgrad ve Cenevre’de değişiklik yapılmıştır.

Çukur baskı teknikleri / Intaglio printing techniques

C = Çukur baskı / Intaglio printing (C = Chalcographie)

C1 = Çelik oyma / Steel engraving

C2 = Hakkak kalemiyle oyma (özellikle bakır üzerine) / Burin (graver or gouge) engraving

C3 = Asitle yedirme / Etching

C4 = Kuru kazıma / Drypoint

C5 = Akuatinta / Aquatint

C6 = Yumuşak - şekerli yüzeyde yedirme / Soft - ground or sugar etching

C7 = Mekanik doku yaratma / Mezzotint

C8 = Plastik gravür / Engraving on linoleum, plastic or other materials

Çukur baskı yeniden çoğaltma / Reproductive

P3 = Fotogravür baskı / Photogravure

P4 = Tifdruk baskı / Rotogravure

Yüksek baskı teknikleri / Relief printing techniques

X = Yüksek baskı / Relief printing (X = Xylographie)

X1 = Ağaç baskı / Woodcut

X2 = Ağaç oyma baskı / Wood engraving

X3 = Linolyum baskı / Linocut

X4 = Metal oyma baskı / Metal engraving or etching

X5 = Damga baskı / Stamp (stone, rubber, etc. or relief engraving)

Yüksek baskı yeniden çoğaltma / Reproductive

T = Tipografi, yazı baskısı / Typography, letterpress

T1 = Lino kalıp baskı / Linotype, monotype, indirect letterpress

T2 = Ağaç oyma yazı baskısı / Photoxylography, facsimile wood engraving

P1 = Klişe baskı / Line block

P2 = Yarım ton klişe baskı / Half-tone, photozincography.

Düz, şablon ve elektronik baskı teknikleri / Flatbed, stencil and electronic printing techniques

L = Taş baskı – Litografi / Lithography

L1 = Taş baskı / Autolithography
L2 = Transfer taş baskı / Autography (transfer lithography)
L3 = Ofset çinkosuyla baskı / Zincography
L4 = Alüminyum Baskı / Algraphy
P8 = Fotoğraf / Original photograph
S = Şablon Baskı / Stencil
S1 = İpek Baskı / Original serigraphy (silkscreen)
S2 = Boyama şablonla baskı / Mimeography (dye stencil)
S3 = Balmumu kağıtla baskı / Katazome and Kappa (oiled-paper stencil)
CGD = Bilgisayarda tasarım / Computer generated design
Düz, şablon ve elektronik baskı yeniden çoğaltma / Reproductive
P = Fotografik çoğaltma / Photographic reproduction
P5 = Fototayp baskı / Collotype
P6 = Fotolitografi baskı / Photolithography, process transfer lithography
P7 = Ofset baskı / Offset, duotone
P9 = Fotografik ipek baskı / Serigraphic reproduction (photosilkscreen)
CRD = Bilgisayarla çoğaltma / Computer reproduced design
Y = Fotokopi / Photocopy, electrostatic screen printing
Diğer simgeler / Other abbreviations
M = Monotip (tek tip) baskı / Monotype
B = Görme engelliler için kabartma baskı / Braille printing
MT = Karışık teknik / Mixed technique
TNC = Sınıflama dışı teknik / Technic no classification
4/ = Kalıp sayısı (4/C3 = 4 kalıplı çukur baskı) / Number of plates used
/2 = Renk sayısı (S/2 = iki renkli serigrafî baskı) / Number of colours used
/col. = Elle renklendirme / Hand coloured” (Pektaş H. , ekslibris, 2014, s. 77-

82)

3.5. Exlibris Sanatının Paylaşımı

19. yüzyıl dönemlerinde exlibrisler sadece bir mülkiyet işareti olarak kullanılmanın dışında, özgün bir sanat objesi olarak algılanmaya başlanmıştır. Zamanla exlibris koleksiyonculuğu gelişmiştir. Ardından exlibris üzerine çalışmalar yapılmış, dernekleri, müzeleri açılmış ve kongreler yapılmaya başlanmıştır.

Şekil 3.5.1. İstanbul Exlibris Müzesi

Kaynak: <http://bit.ly/2KbL4xx> / 18.05.2019

3.5.1. Exlibris Kuruluşları

Londra’da 1891 yılında ilk “Exlibris Derneği”nin kurulmasının ardından, Almanya’da 1891’de, Fransa’da 1894’te, İsviçre ve İtalya’da 1908’de, Belçika’da 1918’de Exlibris dernekleri kurulmuştur.

Tablo 3.5.1.1. Exlibris Dernekleri

Kaynak: (Pektaş H. , ekslibris, 2014, s. 141-146)

ÜLKE	DERNEK
ABD	American Society of Bookplate Collectors and Designers
Almanya	Deutsche Exlibris-Gesellschaft Pirckheimer-Gesellschaft
Arjantin	Gente Amiga Del Ex-Libris (GADEL)
Avustralya	Australian Bookplate Society New Australian Bookplate Society
Avusturya	Oesterreichische Exlibris-Gesellschaft
Belçika	Graphia Vzw.
Bulgaristan	Association Free Art Association of Exlibris Friends in Bulgaria
Çek Cumhuriyeti	Spolek Sberatelů a Pratel Exlibris
Çin	China Exlibris Association Hong Kong Exlibris Association Shanghai Fu Xian Zhai Exlibris Society Taiwan Exlibris Association
Danimarka	Dansk Exlibris Selskab
Estonya	Eesti Eksliibriseühing
Finlandiya	Exlibris Aboensis Suomen Exlibrisyhdistys

Fransa	Association Francaise pour laConnaissance de l'Ex-libris
Hollanda	Exlibriswereld
İngiltere	The Bookplate Society
İspanya	Asociacion Andaluza de Exlibristas Asociació Catalana d'Exlibristes
İsveç	Svenska Exlibris Foreningen
İsviçre	Schweizerischer Exlibris Club
İtalya	Associazione Italiana Exlibris
Japonya	The Nippon Exlibris Association
Kanada	Societe Des Amateurs Canadiens de Gravures Et Ex-libris <i>/ (FISAE Üyesi Değil)</i>
Latviya	Ex-Libris Latvian Book Review <i>/ (FISAE Üyesi Değil)</i>
Litvanya	Lietuvos Exlibrisininku Klubas
Lüksemburg	Société Grand-Ducale des Amateurs de l'Ex-libris
Macaristan	Kisgrafika Barátok Köre
Meksika	Asociacion Mexicana de Exlibris
Polonya	Museum Zamkowe w Malborku Museum Pumlikum A Nominae Familiae Przyppkowski <i>/ (FISAE Üyesi Değil)</i> Kolo Milosnikow Exlibrisu <i>/ (FISAE Üyesi Değil)</i>
Portekiz	Academia Portuguesa de Exlibris

Romanya	Asociatia Romana Pentru Ex-libris
Rusya	International Union of Social Associations of Bibliophiles Russian National Society of Ex-libris and Graphics Lovers St.Petersburg Ex-libris Club / <i>(FISAE Üyesi Değil)</i>
Sırbistan	Belgrade Ex-libris Circle / <i>(FISAE Üyesi Değil)</i>
Slovakya	Slovenka Spolocnost Exlibristov
Slovenya	Drustvo Exlibris Sloveniae
Tayvan	The Taiwan Exlibris Association
Türkiye	İstanbul Ekslibris Derneği İstanbul Exlibris Akademisi Derneği / <i>(FISAE Üyesi Değil)</i>
Ukrayna	Ukrainian Exlibris Club Kharkiv Club of Exlibris / <i>(FISAE Üyesi Değil)</i>
Yeni Zelanda	Auckland Ex-Libris Society / <i>(FISAE Üyesi Değil)</i>
Yunannistan	Dr. Vasilis Zevgolis / <i>(FISAE Üyesi Değil)</i>

Tablo 3.5.1.2. Exlibris Müzeleri

ÜLKE / ŞEHİR	MÜZE
Almanya, Mainz	Gutenberg Müzesi
Belçika, Sint-Niklaas	Sint-Niklaas Müzesi
Bulgaristan, Sofya	Bulgaristan Exlibris Merkezi
Çin, Şangay	Fu Xian Zhai Exlibris Müzesi
Danimarka, Frederikshavn	Frederikshavn Exlibris Müzesi
Fransa, Nancy	Nancy Kütüphanesi
İtalya, Ortona	Mediterraneo Exlibris Müzesi
Polonya, Malbork	Malbork Kalesi Müzesi
Rusya, Moskova	Moskova Exlibris Müzesi
Ukrayna, Odessa	Lewych Müzesi
Türkiye, İstanbul	İstanbul Ekslibris Müzesi

3.5.2. Exlibris Kongreleri

1953'ten günümüze kadar nerdeyse her yıl düzenlenen exlibris kongrelerinde koleksiyonerler ve sanatçılar gibi exlibris severler bir araya gelmektedir.

Bu kongrelerin ilki, İtalyan koleksiyoner Gianni Mantero öncülüğünde, İtalya Exlibris Sanatçıları ve Koleksiyoncuları Derneği başkanlığında Avusturya Kufstein şehrinde 1953'te gerçekleşmiştir.

1970 yılında Macaristan Budapeşte’de gerçekleşen 13. Avrupa Exlibris Kongresi’nin ardından FISAE bu kongreleri uluslararası bir konuma taşımıştır. Danimarka Helsingör’de 1972’de düzenlenen Uluslararası Exlibris Kongre’si bu kongrelerin ilki olmuştur.

2010 yılında 33. Uluslararası Exlibris Kongresi Fevziye Mektepleri Vakfı, Işık Üniversitesi ve İstanbul Exlibris Derneği öncülüğünde İstanbul’da gerçekleşmiştir.

Tablo 3.5.2.1. Exlibris Kongreleri

Kaynak: <http://bit.ly/2Q80409> / 13.05.2019

KONGRE	YER	TARİH
1. Avrupa Exlibris Kongresi	Kufstein, Avusturya	7-9 Ağustos 1953
2. Avrupa Exlibris Kongresi	Lugano, İsviçre	10-11 Temmuz 1954
3. Avrupa Exlibris Kongresi	Antwerp, Belçika	7-10 Temmuz 1955
4. Avrupa Exlibris Kongresi	Frankfurt, Almanya	12-15 Temmuz 1956
5. Avrupa Exlibris Kongresi	Amsterdam, Hollanda	26-28 Temmuz 1957
6. Avrupa Exlibris Kongresi	Barcelona, İspanya	3-6 Temmuz 1958
7. Avrupa Exlibris Kongresi	Vienna, Avusturya	7-10 Temmuz 1960
8. Avrupa Exlibris Kongresi	Leipzig, Almanya	6-9 Temmuz 1961
9. Avrupa Exlibris Kongresi	Paris, Fransa	19-22 Temmuz 1962
10. Avrupa Exlibris Kongresi	Krakow, Polonya	10-13 Eylül 1964

11. Avrupa Exlibris Kongresi	Hamburg, Almanya	27-31 Temmuz 1966
12. Avrupa Exlibris Kongresi	Como, İtalya	11-14 Temmuz 1968
13. Avrupa Exlibris Kongresi	Budapest, Macaristan	5-8 Kasım 1970
14. Uluslararası Exlibris Kong.	Helsingör, Danimarka	24-27 Ağustos 1972
15. Uluslararası Exlibris Kong.	Bled, Yugoslavya	19-22 Mayıs 1974
16. Uluslararası Exlibris Kong.	Lisbon, Portekiz	16-20 Ağustos 1976
17. Uluslararası Exlibris Kong.	Lugano, İsviçre	16-20 Ağustos 1978
18. Uluslararası Exlibris Kong.	Linz, Avusturya	21-23 Ağustos 1980
19. Uluslararası Exlibris Kong.	Oxford, İngiltere	18-22 Ağustos 1982
20. Uluslararası Exlibris Kong.	Weimar, Almanya	24-27 Ağustos 1984
21. Uluslararası Exlibris Kong.	Utrecht, Hollanda	6-9 Ağustos 1986
22. Uluslararası Exlibris Kong.	Frederikshavn, Danimarka	24-28 Ağustos 1988
23. Uluslararası Exlibris Kong.	Mönchengladbach, Almanya	30 Ağu-2 Eyl 1990
24. Uluslararası Exlibris Kong.	Sapporo, Japonya	31 Ağu-3 Eyl 1992
25. Uluslararası Exlibris Kong.	Milano, İtalya	6-10 Eylül 1994
26. Uluslararası Exlibris Kong.	St.Petersburg, Rusy	22-25 Ağustos 1998

27. Uluslararası Exlibris Kong.	Chrudim, Çek Cumh.	28 Ağu-1 Eyl 1996
28. Uluslararası Exlibris Kong.	Boston, ABD	20-23 Ağustos 2000
29. Uluslararası Exlibris Kong.	Frederihshavn, Danimarka	29 Ağu-1 Eyl 2002
30. Uluslararası Exlibris Kong.	Wels, Avusturya	14-17 Temmuz 2004
31. Uluslararası Exlibris Kong.	Nyon, İsviçre	23-27 Ağustos 2006
32. Uluslararası Exlibris Kong.	Beijing, Çin	14-17 Ekim 2008
33. Uluslararası Exlibris Kong.	İstanbul, Türkiye	25-29 Ağustos 2010
34. Uluslararası Exlibris Kong.	Naantali, Finlandiya	13-18 Ağustos 2012
35. Uluslararası Exlibris Kong.	Tarragona, İspanya	21-27 Nisan 2014
36. Uluslararası Exlibris Kong.	Vologda, Rusya	22-27 Ağustos 2016
37. Uluslararası Exlibris Kong. (Henüz Gerçekleşmedi)	Cambridge, İngiltere	12-16 Ağustos 2020

3.5.3. Exlibris Koleksiyonculuğu

Exlibris koleksiyonculuğunun ortaya çıkışı 19. yüzyılın sonlarına denk gelmektedir. Exlibrisler bu dönemde artık sadece bir mülkiyet işareti olmaktan çıkmış değiş tokuşlarla birlikte paylaşılan bir sanat objesi haline gelmiştir. Exlibrisleri kitaplardan kütüphanelerden çıkarıp bir sanat objesi olarak algılanmasını koleksiyonculuk sağlamıştır. 19. yüzyılda taşbaskı gibi çeşitli baskı tekniklerinin gelişmesiyle grafik alanında yeni bir dönem başlamış ve baskı maliyetleri oldukça düşmüştür ve bu durum da exlibrisin yaygınlaşmasında etkili noktalardan olmuştur.

“Ekslibris konusunda araştırmalar yapıp, çeşitli yayınlarla bunları belgeleyen ekslibris tukunlarından Benoit Junod, Luc Van den Briele, Dr. Gernot Blum (Resim 39, 40), W. J. C Van Eyck, Mario de Filippis, William E. Butler, Brian North Lee, Remo Palmirani, Lars C. Stolt, James P. Keenan, Eva – Maria Wimmer, Keresi Ferenc, Ichigoro Uchida, Martin R. Baeyens aynı zamanda çok sayıda ekslibrise sahip birer koleksiyoncudurlar.” Pektaş, H. (2015).

Ayrıca önemli exlibris koleksiyonuna sahip bazı müzeler şoyledir, Danimarka Frederikshavn, Almanya Gutenberg, Belçika Sint-Niklaas, Rusya Moskova, İtalya Mediterraneo, şanghay Fuxihanzhai, Polonya Malbork, Fransa Nancy, Ukrayna Odessa Lewych ve Türkiye İstanbul Exlibris Müzesi.

Koleksiyonerler, karışık konulardaki exlibrislere yönelebileceği gibi tek tür exlibrisler de biriktirebilirler. Silahlar, hanedan armaları, kitaplar, kütüphaneler, müzik, dans, tiyatro, n, kadın, tipografi, ölüm, portre gibi konularda exlibris koleksiyonculuğu yapıldığı bilinmektedir. Polonyalı koleksiyoncu Norbert Lippoczy bu koleksiyonerlere örnek teşkil etmektedir. 5000’den fazla şarap motifli exlibris biriktirmiş ve sonrasında koleksiyonunu Budapeşte şarap Müzesine bağışlamıştır. Koleksiyonerlerin yöneldikleri alana, sanatçıya, baskı tekniğine ve malzemeye göre exlibris maliyetleri değişiklik göstermektedir. Sahaflar exlibris taraması için en uygun yerlerdir.

3.5.3.1. Exlibris Değiş Tokuş Mektubu

“Sayın

Size 5 ekslibris gönderiyorum; lütfen değişmek için karşılığında aynı kalite ve sayıda ekslibris gönderiniz ve ekslibrislerinizin sanatçısını ve yılını belirtiniz. Eğer değiş tokuş istemiyorsanız lütfen bunları geri yollayınız. Göndereceğiniz için şimdiden teşekkür ederim. Saygılarımla.

İngilizce

Dear Mr / Mrs

I'm sending you 5 ex-libris; please send a number of ex-libris of equal artistic value in exchange, and kindly indicate the name of the artist and the year of your ex-libris; if you are not inclined to exchange, kindly return these copies to me. Please accept my thanks for your copies.

Almanca

Sehr geehrter Herr / Frau

Anbei übersende ich Ihnen 5 Exlibris mit der Bitte, mir eine entsprechende Anzahl Blätter von gleichem Kunstwert zu senden, mit Angabe des Künstlernamens, der Technik und des Entstehungsjahres von ihrem Blätter; wenn ein Tausch nicht erwünscht ist, so bitte ich meine Sendung als verweigert zurückzusenden. Mit bestem Dank für Ihre Sendung.

İtalyanca

Gentile Sig. / Sig.ra

Allegati vi invio no. 5 Ex-libris con preghiera di volermene cortesemente inviare un eguale numero in cambio, di pari tecnica e valore artistico, indicant oil nome dell'autore, tecnica e data dell'esecuzione. Se non Vi interessa cambiare, vogliate ritornare la presente con l'indicazione 'respinto al mittente.' Vi ringrazio del Vostro invio.” (Pektaş H. , ekslibris, 2014, s. 83-84)

4. EXLIBRIS İNCELEMELERİ

4.1. Arthur Sjörgen Exlibris Tasarımı İncelemesi

Şekil 4.1.1. Exlibrisi Tasarımı / Arthur Sjörgen,1910

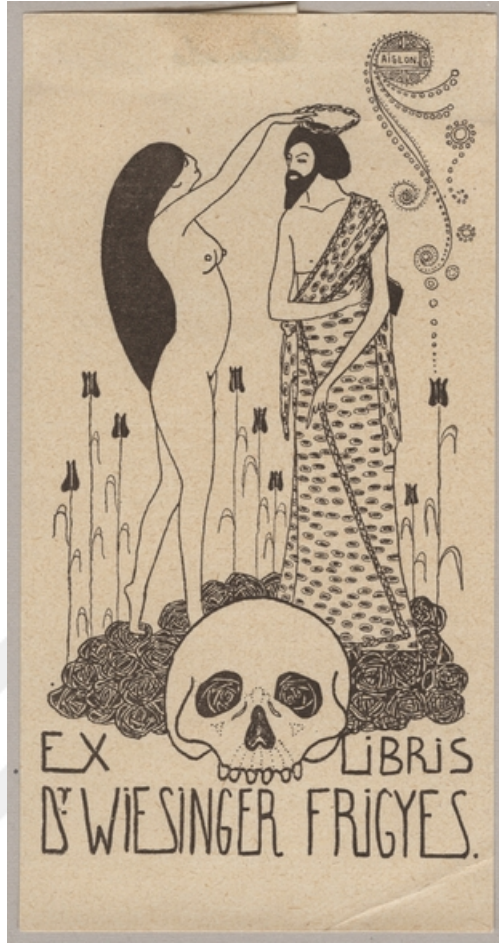
Kaynak: <http://bit.ly/2I2VtZE> / 23.05.2019

Tablo 4.1.1. Gustaf Linden Exlibrisi Bilgileri

Sanatçı:	Arthur Sjörgen
Exlibris Sahibi:	Gustaf Linden
Yıl:	1910
Ülke:	İsveç
Teknik:	-
Ölçü:	129 mm x 86 mm

Ressam Arthur Sjörgen tarafından 1910 yılında Yönetmen Gustaf Linden için tasarlanmış olan exlibriste ilk dikkat çeken nokta exlibris kelimesi yerine Gustaf Linden'in kitabı anlamına gelen "Gustaf Linden's bok" ibaresi kullanılmıştır. Tasarımın özellikle iç kısmında asimetric denge hakim olmasına karşın dış kısımda kullanılan çerçeve ve dört köşede aynı motifin uygulanması sebebiyle ilk bakıldığında simetric dengenin hakim olduğu düşünölmektedir. Ayrıca Art Nouveau döneminde sıkça kullanılan tavus kuşu çizimi dikkat çekmektedir. Yine o dönemde tasarımlarda sıkça tercih edilen çerçeve kullanılmıştır. Çalışmanın yapıldığı dönem göz önünde bulundurulduğunda elle renklendirildiği düşünölmektedir. (Şekil 4.1.1., Tablo 4.1.1.)

4.2. Aiglon Sassy Attila Exlibris Tasarımı İncelemesi

Şekil 4.2.1. Exlibris Tasarımı / Aiglon Sassy Attila, 1911

Kaynak: <http://bit.ly/2WXbIkC> / 01.06.2019

Tablo 4.2.1. Wiesinger Frigyes Exlibrisi Bilgileri

Sanatçı:	Aiglon Sassy Attila
Exlibris Sahibi:	Wiesinger Frigyes
Yıl:	1911
Ülke:	Macaristan
Teknik:	-
Ölçü:	64 mm x 124 mm

Macar ressam Aiglon Sassy Attila tarafından Wiesinger Frigyes için tasarlanan exlibris barındığı öğeler sebebiyle klasik bir Art Nouveau tasarımıdır. Art Nouveau dönemi tasarımlarında sıkça karşılaşılan abartılı uzunluktaki insan figürleri, kuru kafa çizimi ve siyah beyaz dengesi bu exlibris tasarımında da ilk dikkat çeken noktalardır. Yine Art Nouveau özelliklerinden olan çiçek çizimleri ve çıplak kadın figürü de kullanılmıştır. Erkek figürünün kıyafetinde ve kuru kafanın iki tarafında dokular kullanılmıştır. Ayrıca sanatçı sağ üst kısımda kullandığı çizimlerin orta kısmına kendi ismi olan “Aiglon” yazısını eklemeyi tercih etmiştir. (Şekil 4.2.1., Tablo 4.2.1.)

4.3. H. Keerl Thoma Exlibris Tasarımı İncelemesi

Şekil 4.3.1. Exlibris Tasarımı / H. Keerl Thoma, 1913

Kaynak: <http://bit.ly/2wcPewM> / 23.05.2019

Tablo 4.3.1. Hermann Thoma Exlibrisi Bilgileri

Sanatçı:	H. Keerl Thoma
Exlibris Sahibi:	Hermann Thoma
Yıl:	1913
Ülke:	Almanya
Teknik:	P1 / Klişe Baskı
Ölçü:	69 mm x 58 mm

H. Keerl Thoma tarafında Hermann Thoma için yapılan tasarımın çok belirgin simetrik bir dengesi vardır. Bu denge tasarımı stabil ve güven verici hale getirmiştir. Almanya’da yapıldığı da göz önünde bulundurulduğunda Jugendstilden oldukça etkilenmiş bir tasarımdır. Jugendstilde sıkça rastlanan düşey, farklı kalınlıklardaki çizgiler, çerçeve, hayvan ve bitki motifleri görülmektedir. Ayrıca her exlibriste karşılaşmadığımız şekilde sanatçının alt kısma kendi adını ve eserin yılını eklediği görülmektedir. (Şekil 4.3.1., Tablo 4.3.1.)

4.4. M.M.L. Exlibris Tasarımı İncelemesi

Şekil 4.4.1. Exlibris Tasarımı / M.M.L., 1918

Kaynak: <http://bit.ly/2YUPSv9> / 23.05.2019

Tablo 4.4.1. Max Klinkenberg Exlibrisi Bilgileri

Sanatçı:	MML
Exlibris Sahibi:	Max Klinkenberg
Yıl:	1918
Ülke:	-
Teknik:	X2 / Ağaç oyma baskı
Ölçü:	75 mm x 64 mm

Max Klinkenberg için tasarlanan exlibrisin sanatçısının tam adı bilinmemektedir. Sanatçı exlibris tasarımının içinde adı ve soyadının baş harfleri olduğu düşünülen “MML” harflerini kullanmış ve exlibris yapıldığı yılı da eklemiştir. Eserin genelinde simetrik denge hakimdir. Yatay, dikey çizgiler ve çiçek motifleri kullanılarak düzensiz doku yaratılmıştır. Art Nouveau dönemi eserlerinde sıkça görülen kadın ve çıplaklık öğeleri kullanılmıştır. Ayrıca exlibris kelimesinin geçmediği eserlerden biridir. Sanatçı exlibris sahibinin sadece adını yazmakla yetinmiştir. (Şekil 4.4.1., Tablo 4.4.1.)

4.5. Emil Orlik Exlibris Tasarımı İncelemesi

Şekil 4.5.1. Exlibris Tasarımı / Emil Orlik,1905

Kaynak: <http://bit.ly/2Wsdudi> / 23.05.2019

Tablo 4.5.1. Paul Bacher Exlibrisi Bilgileri

Sanatçı:	Emil Orlik
Exlibris Sahibi:	Paul Bacher
Yıl:	1905
Ülke:	Almanya
Teknik:	L / Litografi – C / Çukur Baskı
Ölçü:	99 mm x 63 mm

Ünlü ressam ve litografi ustası Emil Orlik tarafından Paul Bacher için yapılan exlibris Art Nouveaunun pek çok özelliğini taşımaktadır. Kavisli çizgiler, yaprak ve çiçek motifleri, kadın figürü ve mitolojik havası bu özelliklerdendir. Ayrıca simetrik denge hakimdir. Emil Orlik, Paul Bacher isminin yanı sıra exlibrisin üst köşelerine bitki dallarını andıran kavisli çizgilerin arasına Paul Bacher’in baş harfleri olan “P” ve “B” harflerini yerleştirmiştir. Ayrıca eserin en alt kısmında kitap kullanarak exlibrisin görevine atıfta bulunmuştur. (Şekil 4.5.1., Tablo 4.5.1.)

4.6. Willy Ehringhausen Exlibris Tasarımı İncelemesi

Şekil 4.6.1. Exlibris Tasarımı / Willy Ehringhausen, 1912

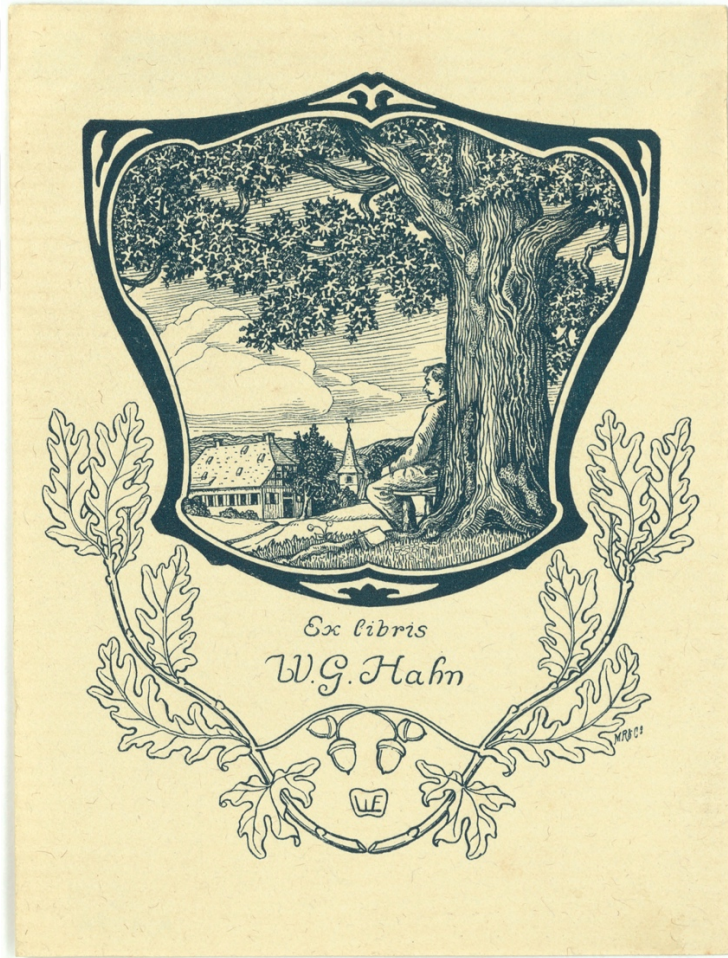
Kaynak: <http://bit.ly/2MleprV> / 23.05.2019

Tablo 4.6.1. Konrad Hoffschulte Exlibrisi Bilgileri

Sanatçı:	Willy Ehringhausen
Exlibris Sahibi:	Konrad Hoffschulte
Yıl:	1912
Ülke:	Almanya
Teknik:	-
Ölçü:	150 mm x 102 mm

Willy Ehringhausen tarafından Konrad Hoffschulte için yapılan exlibrise simetrik denge hakimdir. Art Nouveau özelliklerinden olan ağaç, dal çizimleri ve manzara resmi kullanılmıştır. Yine o dönem özellikle Art Nouveaudan etkilenen Jugendstilde sıkça tercih edilen çerçeve kullanılmıştır. Çerçevenin iç kısmında kalan, ağaçların arasındaki bölgede dokular göze çarpmaktadır. İsmi altında kalan boş kısmın ise kitapların numaralandırılmasında kullanılmak için bırakıldığı düşünülmektedir. Ayrıca eserin en alt kısmına sanatçının kendi adının, soyadının baş harflerini ve eserin yılını eklediği görülmektedir. (Şekil 4.6.1., Tablo 4.6.1.)

4.7.Willy Ehringhausen Exlibris Tasarımı İncelemesi

Şekil 4.7.1. Exlibris Tasarımı / Willy Ehringhausen, 1900-1905

Kaynak: <http://bit.ly/2F0ikEF> / 01.06.2019

Tablo 4.7.1. W. G. Hahn Exlibrisi Bilgileri

Sanatçı:	Willy Ehringhausen
Exlibris Sahibi:	W. G. Hahn
Yıl:	1900-1905
Ülke:	Almanya
Teknik:	-
Ölçü:	134 mm x 102 mm

Willy Ehringhausen tarafından tasarlanan exlibrisin net yılı bilinmemektedir. 1900-1905 yılları arasında yapılmıştır. Art Nouveau unsurlarında, yaprak ve dal çizimleri dikkat çekmektedir. O dönem Almanya'da sıkça görülen çerçeve kullanılmıştır. Çerçevenin iç kısmında gökyüzünde ve ağaç üzerinde yoğun doku uygulamaları kullanılmıştır. Exlibrisin bütününde simetrik denge hakimken, çerçevenin iç kısmında asimetrik dengenin hakim olduğu görülmektedir. Sanatçı yine en alt kısımda kendi adının ve soyadının baş harflerine yer vermiştir. (Şekil 4.7.1., Tablo 4.7.1.)

4.8. Aubrey Beardsley Exlibris Tasarımı İncelemesi

Şekil 4.8.1. Exlibris Tasarımı / Aubrey Beardsley

Kaynak: <http://bit.ly/2YFOEEe> / 01.06.2019

Tablo 4.8.1. Cvrt Moreck Exlibrisi Bilgileri

Sanatçı:	Aubrey Beardsley
Exlibris Sahibi:	Cvrt Moreck
Yıl:	-
Ülke:	İngiltere
Teknik:	P1 / Klişe Baskı
Ölçü:	118 mm x 82 mm

Bu exlibris Art Nouveau'nun İngiltere'deki öncü sanatçılarından Aubrey Beardsley tarafından Cvrt Moreck için yapılmıştır. Beardsley'in eserlerinde sıkça görülen siyah beyaz dengesi ve normalden uzun insan çizimleri dikkat çekmektedir. Yine Beardsley eserlerinde ve Art Nouveau'da sıkça görülen çıplak kadın figürü kullanılmıştır. Erkek figürünü elinde taşıdığı kitaplar exlibrisin görevine gönderme yapılmıştır. Asimetrik denge hakimdir. Yine o dönem eserlerinde sıkça görülen çerçeve kullanılmıştır. Sanatçı sol alt köşeye çerçevenin iç kısmına kendi adının ve soyadının baş harfleri yazmıştır. (Şekil 4.8.1., Tablo 4.8.1.)

5. SONUÇ

19. yüzyıl sonlarında Uzakdoğuya yapılan seyahatler ve sanayi devriminin etkisiyle beraber sanatçılar yeni arayışlara başlamış ve Art Nouveau ortaya çıkmaya başlamıştır. Kendisinden önceki pek çok akım ve hareketten esinlenerek yeni bir tarz geliştirmiştir. Avrupa, Birleşik Devletler ve Rusya’da etkinlik göstermiş ve bölgelere göre farklı özellikler hakim olmuş, farklı şekillerde adlandırılmıştır. En belirgin özellikleri zarif, dalgalı çizgiler, bitki motifleri, hayvan ve kadın figürlerinin kullanılmış olmasıdır. Grafik, mimari, seramik, heykel, mobilya gibi hemen her sanat alanında etkisi görülmüştür.

Kitap sahibini tanıtmak amacıyla kullanılan, kitabın iç kısmına damgalanan ve kişiye özel tasarlanan exlibris, “...’nın kitaplığından” ya da “...’nın kütüphanesinden” anlamına gelir. Tarihte en eski exlibrisin M.Ö. 1400 yıllarından Mısır Kralı III. Amenhotep’e (Firavun III. Amenhophis) ait olduğu bilinmektedir. Tarih boyunca exlibris tasarımları her zaman dönemin sanat eğilimleri yansıtmıştır. Özellikle 19. yüzyılda exlibris pazarı genişlemiştir. Dönemin sanatçıları sadece kendileri için exlibris yapmanın dışında, exlibris siparişleri almaya başlamıştır. 1891 yılında Londra’da ilk “Exlibris Derneği” kurulmuştur. Ardından diğer ülkelerde de dernekler kurulmuştur. 1953’te ise daha sonra her yıl düzenlenmeye devam edecek olan ilk “Exlibris Kongresi” yapılmıştır. 1920’lerin sonlarına doğru exlibrise olan ilgi azalmış olsa da, 1970’lerde yeniden bir canlanma yaşanmıştır.

Exlibristen önce aynı amaçla exlibrisin babası olarak kabul edilen supralibroslar kullanılmıştır. Supralibroslar genel olarak hanedanlık armalarından oluşmuş ve kitabın ön kapağına işlenerek kullanılmıştır. Supralibrosların etkisiyle 17. yüzyıla kadar exlibris tasarımlarında hanedanlık armaları sıkça kullanılmıştır.

Art Nouveau döneminde sık sık kullanılan çıplak kadın figürleri, bitki çizimleri, çiçek motifleri ve hayvan figürleri diğer alanlarda olduğu gibi exlibrislerde de kullanılmıştır. Günümüze kadar süregelen “erotik exlibris” türü yine Art Nouveau döneminde ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılda altın çağını yaşayan Art Nouveau döneminde birçok resimli exlibrisler ortaya çıkmış ve yine aynı dönemde kitaba yapıştırılma işlevinin dışında, biriktirme objesi olarak da algılanmaya başlanmış, Exlibris Koleksiyonculuğuna olan ilgi oldukça artmıştır. Exlibris bu dönemde sahiplik ifadesi görevinin dışında başlı başına bir sanat ögesi olarak algılanmaya başlanmıştır.

6. KAYNAKLAR

Akkaş, Ş. Ş. (2017). *Türk Özgün Baskıresim Sanatında Figür Yorumlamaları*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Bursa.

Almack, E. (1904). *Bookplates*. London, Methuen & Co., Amerika.

Arcasoy, D. D. (1983). Seramik Teknolojisi, *Marmara Üniversitesi Yayın No: 457, Güzel Sanatlar Fakültesi Yayın No: 2. İstanbul*.

Arnold, M. (1997). *Toulouse-Lautrec*. A. Antmen (Çev.) ABC Kitabevi Yayın ve Dağıtım A.Ş., İstanbul.

Bacaksız, E. (2009). *Özgün Baskı Tekniklerinin İncelenmesi*. Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Matbaa Anabilim Dalı Matbaa Programı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Başoğlu, S. (2011). *Art Nouveau ve Gustav Klimt Sanatı*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı Resim Programı, Yüksek Lisans Eser Metni. İstanbul.

Batur, A. (1993). Raimondo D'Aronco ve Milli Saraylar'daki Çalışmaları. *Milli Saraylar Dergisi*, Yayın No.9., 41

Becer, E. (2008). *İletişim ve Grafik Tasarım*. Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

Bektaş, D. (1992). *Çağdaş Grafik Tasarımın Gelişimi*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Beyaz, E. (2015). *Exlibris Sanatında Anlatım Dili ve Paylaşım*. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Grafik Tasarım Anasanat Dalı Grafik Tasarım Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Çakırusta, A. (2006). *Art Nouveau Bağlamında Kadın İmgesi*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı Resim Programı, Yüksek Lisans Eser Metni. İstanbul.

Cassou, J. (2006). *Sembolizm Sanat Ansiklopedisi*. Remzi Kitabevi, İstanbul

Delibaş, L. (2008). *Kelt Kültürü Bağlamında Joseph Beuys ve Eserleri*. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Dur, D. B. (2016). Metafor ve Ekslibris. *EX-LIBRIST*, 122-128.

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi. (1993). İstanbul: Hürriyet Ofset.

Erdem, Ş. (2010, Temmuz). *Ekslibris Sanatının Gelişim Süreci, Kültürlerarası Etkileşimdeki Önemi ve Bu Sanatın Türkiye'de Yaygınlaştırılmasına Yönelik Çabalar*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Bolu.

Farthing, S. (2012). *Sanatın Tüm Öyküsü*. G. Aldoğan, F. C. Çulcu (Çev.) Hayalperest Yayınevi Dağ., Çin.

Germaner, S. (1985). Art Nouveau Mobilya. *Antika Dergisi*, No:2, 38

Godoli, D. B.-E. (1997). *İstanbul 1900: Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekanları*. A. Ataöv (Çev.) YEM Yayınları, İstanbul

Gombrich, E. (2013). *Sanatın Öyküsü*. E. Erduran, Ö. Erduran (Çev.) Remzi Kitabevi, Çin.

- Hauffe, T. (1998). *Design a Concise History*. Lavrence King Publishing, London.
- İşli, E. N. (2017). *Sahafname*. Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul.
- Kartal, B. A. (2005). *Art Nouveau'da İnsan İmgesi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Kınık, D. (1997). *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt No: 2*. YEM Yayınları, İstanbul.
- Mang, K. (1979). *History of Modern Furniture*. Academy Editions.
- Monnier, G. (2013). *Mimarlık Tarihi*. İ. Yerguz (Çev.) Dost Kitabevi, Ankara.
- Néret, G. (2006). *Klimt*. Ş. Kamcez (Çev.) Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Özakın, D. (2013). *İvan Bilibin İllüstrasyonlarında Slav Mitolojisi ve Art Nouveau*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Rus Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Kayseri.
- Öz Pektaş, D. H. (2017). Süper Ekslibris. *EX-LIBRIST Dergisi*, 135-140.
- Pauli, T. (2004). *Art Book Klimt*. D. Kundakçı (Çev.) Dost Kitabevi, Ankara.
- Pektaş, H. (2014). *ekslibris*. İED, İstanbul.
- Pektaş, H. (2015). Ekslibris Koleksiyonculuğu.
- Pektaş, P. H. (2014). Türkiye'de Ekslibris. *EX-LIBRIST*, 1-9.
- Pektaş, P. H. (2017, Ocak 6). Frederikshavn Sanat Müzesi ve Ekslibris Koleksiyonu. *EX-LIBRIST*, 129-134.

Pektaş, H. (2015). Ekslibris Koleksiyonculuğu. *İstanbul Ekslibris Derneği*,
<http://www.aed.org.tr/tr/koleksiyonculuk/> adresinden alındı. Erişim tarihi:
27.05.2019

Roth, L. M. (2006). *Mimarlığın Öyküsü*. E. Akça (Çev.) Kabalcı Yayınevi,
İstanbul.

Sanat Kitabı 500 Sanatçı 500 Sanat Eseri. (2004). M. Haydaroğlu (Çev.)
Yapı Yayın, İstanbul.

Süsveren, E. (2015). *Art Nouveau ve Louis Comfort Tiffany*. Trakya
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans
Tezi. Edirne.

Temur, G. İ. (2011). *Günümüz Türk Baskı Resim Sanatındaki Gelişmelerin
Sanatsal Anlatıma Etkileri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Güzel Sanatlar Eğitim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Weill, A. (2015). *Grafik Tasarım*. O. Türkay (Çev.) Yapı Kredi Yayınları,
İstanbul.

7. ÖZGEÇMİŞ

1992 yılında Konya'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2011 yılında Haliç Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Tasarım bölümüne başladı. 2015 yılında Lisans eğitimini tamamladı. 2015 yılında Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Anasanat Dalı Grafik Tasarım Bölümü'nde Yüksek Lisans Programı'na başladı. 2012 yılından beri çeşitli ajans ve şirketlerde Grafik Tasarımcı ve Art Director pozisyonlarında çalıştı. Halen Domino's Pizza'da Grafik Tasarım Uzmanı pozisyonunda çalışmaktadır.